

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Saša Pertot

Igre na srečo nekoč in danes

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Saša Pertot

Mentor:izr. prof. dr. Marjan Brezovšek

Igre na srečo nekoč in danes

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

ZAHVALA

- ❖ Zahvala mojim staršem, Ljubici Pertot in Jordanu Pertot za vsestransko pomoč, podporo in za to, da niso niti za trenutek podvomili vame!
- ❖ Zahvala vsem mojim prijateljem in sorodnikom, med katerimi bi posebej izpostavila Mitjo Dornika, Mateja Boltarja, Jureta Juga, Tamaro Lapajne, Armanda Kebra, Sašo Cuder ter Viktorijo Pertot!
- ❖ Zahvala mojim nadrejenim na delovnem mestu, ki so potrpežljivo in razumevajoče podpirali moje študijske odsotnosti: Andrej Sluga, Marjana Mamić in Mitja Costantini!
- ❖ Zahvala mojemu življenjskemu vodniku Rudiju Klariču!
- ❖ Zahvala mentorju!

Igre na srečo nekoč in danes

Igre na srečo so bile tako v času pred Kristusom kot v času po njem vsakodnevni vir zabave ter fluktuacije denarja najrazličnejših slojev prebivalstva. Kjer se obračajo večje vsote denarja se prej ali slej opazi vse bolj budno oko oblasti, ki skuša z zakonodajnimi vzvodi napeljati kar nekaj vode na svoj mlin. Renesančna beneška republika je bila prva, ki je skušala regulirati tovrstno dobičkonosno dejavnost in prav v Benetkah najdemo leta 1626 prvo novodobno igralnico. Igralništvo se je postopoma razširilo po celem svetu in tudi v Sloveniji predstavlja pomemben segment turistične ponudbe in prispeva kar četrtino vsega turističnega priliva, ki ga ima na razpolago državni proračun. Največji ponudnik tovrstne turistične dejavnosti na slovenskem je Hit d.d., ki se ob številnih konkurenčnih koncesionatih in hkrati z nespremenjeno davčno obremenitvijo, ki znaša kar 39 odstotkov neto realizacije podjetja, bori ne le za primat ampak tudi za obstanek. Da bi slovensko igralništvo ostalo konkurenčno tujemu, potrebuje možnosti za razvojne naložbe, kot je (mega)zabavišni center, ki pa zaobjema v svoji turistični ponudbi številne ne-igralniške produkte, kot so wellness storitve, kongresna dejavnost, trgovine, otroška igrala, gostinska ponudba itd.

Ključne besede: igre na srečo, Hit d.d., zakonodaja, maga-zabavišče

Gambling Past and Present

Games of chance were both at the time of Christ as the time after the daily source of entertainment and the fluctuations of money in a wide sections range of the population. Where larger sums of money are turning on sooner or later vigilant eye of the authority becomes obvious increasingly interested to seek legislative levers to install some water to their mill. Renaissance Venetian Republic was the first to attempt to regulate such a profitable activity and was also found in Venice in 1626 the first modern casino. Gambling has been gradually extended throughout the world and in Slovenia represents an important segment of the tourism and contribute as a quarter of all tourist influx, which is available to the state budget. The largest provider of such tourist activities in Slovenia is Hit d.d., which is fighting for primacy and survival with a number of competing small casinos and salons and with the unchanged tax burden, which is 39 per cent of net output company. In order to remain competitive with outside competitors Hit d.d. needs opportunities for development investments, such as the (mega) amusement center, which encompasses in its tourist facilities, many non-gaming products such as wellness services, conference activities, shops, children's playground, restaurants etc..

Keywords: gambling, Hit d.d., legislation, mega-amusement center

KAZALO

1	UVOD	7
2	FILOZOFIJA DENARJA	10
2.1	Denar kot najčistejša oblika orodja	11
2.2	Prednost lastnikov denarja pred lastniki blaga	11
2.3	Kdo ima v življenju več prednosti	12
2.4	Skoraj vsakdo želi biti v finančnem smislu bogat	12
2.5	Mit o Judih	13
2.6	Iluzija o denarju kot o vladarju sveta	14
3	ZGODOVINA IGER NA SREČO	
3.1	Splošno	15
3.2	Igre s kartami in loterije	18
3.3	Rojstvo novodobnih igralnic	19
3.4	Francois Blanc in njegov pomen za igralništvo v Evropi	20
3.5	Prva svetovna vojna in čas med vojnama	20
3.6	Razvoj hazarda v Ameriki	21
3.7	Odkritje igralnega avtomata	24
3.8	Kratka zgodovina iger na srečo na območju današnje Slovenije	25
3.8.1	Od 14. do 18. stoletja – prva kavarna z igrami na srečo	25
3.8.2	Od 18. do srede 19. stoletja – doba absolutizma	28
3.8.3	Izdelava igralnih kart, prodor novih iger na srečo ter prvo obdavčevanje	29
3.8.4	Čas od 1848 do 1918 – zametki casinoja v Portorožu	31
3.8.5	Čas od 1918 do prve jugoslovanske igralnice	32
3.8.6	Praksa odpiranja igralnic v Jugoslaviji in Sloveniji	33
4	ZGODOVINA IGER NA SREČO V RENESANČNIH BENETKAH	
4.1	16. in 17. stoletje	34
4.2	Casini	36
4.3	Prva javna hiša za igre na srečo – Ridotto	37

4.4 Čas 18. stoletja	39
4.5 Novo, svobodnejše ozračje	39
4.6 Politična vloga Ridotta, njegova podoba in njegov zaton	40
4.7 Casini – statusni simbol	42
5 BARI, GOSTILNE, TRGI	43
6 ODNOS SLOVENSKE POLITIKE DO IGER NA SREČO	
6.1 Splošno o igralništvu v državah EU	44
6.2 Obstoječa slovenska zakonodaja glede iger na srečo	45
6.3 Odnos slovenske politike do slovenskega igralništva	47
6.5 Nekaj besed o podjetju Hit d.d.	53
6.6 Predstavitev projekta megazabavišča	59
6.6.1 Politično ekonomski vidik	59
6.6.2 Substitucijski učinki	62
6.6.3 Različne obdavčitvene opcije	63
6.6.4 Socialno – psihološki vidik megazabavišča	67
6.6.5 Ameriška zakonodaja glede iger na srečo	69
7 ZAKLJUČEK	71
8 SKLEP	73
9 LITERATURA.....	75

1 UVOD

Igralništvo predstavlja pomemben segment slovenske turistične ponudbe, še posebno zato, ker je glavnina dejavnosti izvozno usmerjena, saj predstavlja v strukturi igralniških prihodkov potrošnja tujih gostov več kot 95 odstotkov. Igralniška dejavnost prispeva več kot četrtno vsega slovenskega turističnega priliva, 90 odstotkov igralniškega prometa v državi je realiziranega v zahodni Sloveniji, od tega 70 odstotkov v Novi Gorici. V državne in občinske proračune se vsako leto zlije krepko čez sto milijonov evrov na račun davka od iger na srečo in koncesijskih dajatev, poleg tega pa nudi igralništvo neposrednih 2500 delavnih mest - ni presenetljivo, da proučuje Ministrstvo za finance možnost spremembe zakonske ureditve prirejanja posebnih iger na srečo (tako na področju omejitve lastniškega deleža posamezne gospodarske družbe kot na področju načina in višine obdavčitve), da bo med drugim lahko država še bolj igralniško prosperirala in omogočila še več delavnih mest, hkrati pa bi s spremenjeno zakonodajo lahko postala Slovenija privlačnejša naložbena destinacija tudi tujim investitorjem. Bolj daljnosežno usmerjena prenovljena zakonodaja bi omogočala zahtevano ali večjo donosnost, hkrati pa ne bi smela oškodovati dosedanji koncesionarji v smislu igralniškega kanibalizma (nelojalen neposreden konkurent bi lahko prevzel velik procent obstoječih gostov določene igralnice in/ali salona, predvsem igralnici Perla in Park, kar bi lahko privedlo do popolne stagnacije le teh) in ne preobremeniti družbeno okolje v celoti. Vsekakor pa mora Vlada RS in Ministrstvo za finance upoštevati zasičenost ponudbe iger na srečo v državi in lokalni skupnosti, zagotavljanje trajnostnega razvoja, vpliv na socialno, kulturno in naravno okolje, dopolnjevanje turistične ponudbe ipd. (Luin 2005)

Zanimiva je Luinova ugotovitev, da več kot 90 odstotkov gostov ne obiskuje igralnice primarno zaradi želje po hitrem zaslužku, ampak si to dejavnost izberejo za zabava v prostem času. Igra kot taka spremlja človeka že od samega začetka; otrok skozi igro pridobiva raznorazna orodja, da se lahko postopoma vključi v svet odraslih, odrasel človek pa s pomočjo igre prav tako nadgrajuje svoje vseživljenjsko učenje in se sprosti. Eden večjih antropoloških izzivov je razlikovanje človeka od živali, od katere se v mnogočem razlikuje – tako je človek tudi *Homo ridens*, saj je smeh človeku lasten (živali ne poznajo smeha) in *Homo ludens*, ker se lahko človek zavestno poda v igranje ter tako zavestno razporedi svojo duševno in telesno energijo.

Druga pomembna značilnost je, da je igra na srečo od Kristusa naprej tabu tema, ki vzbujata strah in predsodke; pomembna je ugotovitev, kot razlaga Jože Lesnik, odličen poznavalec igralništva in njegove zgodovine, da pravzaprav Biblija ne govori neposredno o igri kot o grešnem dejanju, omenja jo le posredno v pregovorih, kjer pravi (13.11): » *Naglo nabrano imetje izgine, kdor pa ga po malem zbira, ga množi !* « Biblija omenja na več krajih kocko kot način izbire med danimi možnostmi, predvsem pri pomembnih odločitvah: na primer, ljudstvo je žrebalo, kdo se bo lahko naselil v svetem mestu Jeruzalem in kdo ne. V igri pa so cerkveni dostojanstveniki videli zapravljanje božjega časa in prisvajanje tujega denarja ter trdili, da igre oddaljujejo človekovo pozornost od Boga. (Lesnik 2000)

Raziskovala bom politični odnos do hazarda in spremljajoče dejavnosti kurtizanstva tako v času **renesančnih Benetk**, kraljestva trgovanja, svobode (ni slučajno, da se je prva novodobna igralnica pojavi prav v Benetkah leta 1626 in da je bilo tu dvakrat več prostitutk in kurtizan, kot jih je premogel sam London), multikulturalnosti, politične nevtralnosti in romantične lepote, kot v času novodobne **jugoslovansko-slovenske zakonodaje**. Predstavila bom dva zorna kota reševanja »problematike« hazarda; način Serenissime, torej beneške republike od njenega razcveta v šestnajstem stoletju, pa do njenega zatona, ki »naključno« sovпада z vzponom in padcem dobe beneškega igralništva v osemnajstem stoletju ter slovenski ali boljše rečeno evropski način »obvladovanja« oziroma podajanja tega vročega krompirja.

Benetkam je uspelo pridobivati vedno globlji pečat javnega svobodnjaštva in polagoma je Ridotto, prva legalna javna hiša za igre na srečo iz leta 1638, postal največja atrakcija domačega in tujega živeža željnega sprostite, zabave, adrenalina, denarja. Slednjega se je tu obračalo veliko, še posebno v času karnevala in njegova mednarodna fama je kot čebele na med privlačila na tisoče popotnikov, saj je ponujal najbolj glamurozne, raznolike in drzne predstave na takratnih evropskih tleh. Priča smo torej rojstvu razsvetljene vladavine, ki je znala ta ogromen vir denarja, ki bi se sicer stekal izključno v žepe posameznikov, napeljati tudi na svoj mlin in hkrati nadzorovati igralniški svet. Ni pa prvič, da si je država polnila blagajno z denarjem, ki je dišal po strasti do igre, saj je nekaj zaslužila tudi z *loterijo*, ki jo je uvedla leta 1522. Ta politični preobrat je hazardu omogočil, da je ugledal beli dan in ni bil več vezan le na par nočnih ur. Igralništvo je bilo uvrščeno med aktivnosti tako imenovanega prostega časa v prazničnem karnevalskem obdobju. Po letu 1640 se je omehčala tudi sodna veja oblasti in sodni procesi na račun igralništva so postajali vse redkejši, še posebej za

igralce s plemiškim poreklom, ki se jih sploh ni več videlo na obtoženskih klopeh. (Fiorin 1989)

Metodologija

Diplomsko delo je vsebinsko in strukturno razdeljeno na tri večje sklope s pripadajočimi podsklopi in sicer:

- 1.) Prvi sklop zajema zgodovino iger na srečo in se osredotoča na obdobje renesančnih Benetk.
- 2.) Drugi večji sklop se fokusira na odnos slovenske politike do iger na srečo, ki zaobjema tudi stanje največjega ponudnika tovrstnega turizma, podjetje Hit.d.d.
- 3.) Poslednje večje poglavje analizira različne vidike uvedbe megazabavišča - projekt, ki ga je Hit.d.d. snoval s pomočjo ameriškega igralniškega giganta Harrah's Entertainment, pri čemer se vzame pod drobnogled tudi uspešen primer španskega megazabavišča.

Del diplomskega dela je namenjen preučevanju zgodovine iger na srečo na splošno, od najstarejših dokazov izpred 7000 let pred našim štetjem (nartne kosti živali, ki so predstavljale predhodnike današnjih kock) do novodobnih igralnic in odkritja igralnega avtomata. Veliko prostora namenjam beneški renesančni zgodovini iger na srečo; torej od vzpona v šestnajstem, razcveta v sedemnajstem in zatona v osemnajstem stoletju, ker je tu zibelka modernega igralništva. Posvečam se tudi ameriški igralniški industriji, ki je kot najbolj razvita na svetu vzor slovenskim igralnicam. V drugem delu podrobneje predstavljam zgodovino iger na srečo v slovenskem prostoru od prvih srednjeveških statutov, avstroogrskih določil, jugoslovanske zakonodaje, pa vse do prvega slovenskega zakona o igrah na srečo leta 1995. Leta 2003 je izšla najnovejša verzija zakona, ki ga v grobem opišem v zadnjem delu diplomskega dela.

Naslednje večje poglavje je namenjeno beneški renesančni zgodovini iger na srečo; torej od vzpona v šestnajstem, razcveta v sedemnajstem in zatona v osemnajstem stoletju.

Zadnje večje poglavje namenjeno slovenskemu političnemu odnosu do iger na srečo pa tudi o igralništvu v EU in ZDA. Predstavljena je tudi najuspešnejša slovenska igralniško-zabaviščna skupina HIT d.d. in nekaj prostora bo namenjenega tudi analizi družbeno ekonomskih učinkov ob morebitni spremembi zakonodaje posebnih iger na srečo, ki jo je sprožil projekt magazabavišča v sodelovanju HIT-a s »Harrah's Entertainment«, kjer bi lahko s pomočjo

ameriškega kapitala zgradili igralniško-zabavišni center na Goriškem. Projekt je sicer zamrznjen, ideja pa ostaja živa.

Hipoteze

- V strategiji turizma je igralništvo uvrščeno med tri prioritete turistične produkcije. Da bi slovensko igralništvo ostalo konkurenčno tujemu, potrebuje možnosti za razvojne naložbe, kot je (mega)zabavišni center, ki v svoji turistični ponudbi zaobjema številne ne-igralniške produkte, kot so wellness storitve, kongresna dejavnost, trgovine, otroška igrala, gostinska ponudba itd.
- Za vzdrževanje konkurenčnosti in družbene sprejemljivosti tega pomembnega turističnega segmenta, je potrebno uporabiti taktično, razvojno usmerjeno fiskalno-koncesijsko politiko, ki prinaša na dolgi rok pozitivne rezultate na področju razvoja turizma na ravni države in lokalne skupnosti. Za zgled je lahko vzpon in zaton beneškega Ridotta, prva legalna javna hiša za igre na srečo iz leta 1638.

Pri zgodovinskemu pregledu razvoja igralniške dejavnosti doma in po svetu se bom opirala na sekundarne analize tuje in domače strokovne literature, kjer analiziram tujo (predvsem italijansko in ameriško) ter jugoslovansko-slovensko javno politiko glede obravnavane tematike.

Pri politično-zakonodajni analizi bom uporabila poleg sekundarne analize tujih in domačih virov tudi primarne vire, ki pa so obrobne pomena.

2 FILOZOFIJA DENARJA

Aristotel in Platon v denarju vidita le nujno zlo, čeprav ni bilo obdobja v zgodovini, v katerem posamezniki ne bi kazali pohlepa po denarju. Tovrstne želje so bile najizrazitejše in najštevilnejše takrat, ko je religiozno poveljevanje skromnega in posmrtnega življenja izgubilo svojo moč (kot v dobi propadanja Grčije in Rima) – ko usihajo najvišji življenjski smotri spiritualnega, se poveča moč denarja oziroma materialnega sveta. (Simmel 2005, 233)

2.1 Denar kot najčistejša oblika orodja

Denar je institucija, v kateri nek posameznik fokusira svoje ravnanje in imetje, da bi s pomočjo tega orodja dosegel cilj, ki ga neposredno brez denarja ne bi mogel doseči. Denar sam po sebi vsebinsko nima nobenega odnosa s smotrom, nobene direktne povezave s posameznikovimi cilji, saj je indiferenten do ciljnih objektov; ločen je od njih zaradi dejavnika menjave. Denar je le vmesna točka, čisto sredstvo s katerim lahko posameznik pride do zaželenega cilja, pri čemer denar predstavlja dejavnik, ki služi in hkrati omejuje.

Človek je bitje, ki vselej k nečemu stremi in ni nikoli popolnoma zadovoljen, pri čemer mu denar služi kot podaljšana roka, da uresniči svoja hotenja. Običajno sredstvo, s katerim dosežemo želen cilj, se običajno z uresnitvijo cilja izživi in izgubi svojo moč in interes kot sredstvo (hrana, obeke...), medtem ko je orodje za razliko od sredstva neodvisno od svoje posamične uporabe in je načeloma sposobno za številne druge uporabe. Denar je orodje, ki ima možnost nepredvidljivih vrst uporabe in prav ta širina možnosti ga sili v dinamiko, v nemirovanje, da bi bil ves čas v obtoku. Navsezadnje je najrazličnejše vrste blaga mogoče zamenjati le za eno vrednost, namreč za denar, medtem ko je denar mogoče zamenjati za vsako vrsto blaga. (Simmel 2005, 194-205)

2.2 Prednost lastnikov denarja pred lastniki blaga

Vrednost blaga je vezana na časovno komponento: čas je koeficient, ki lahko znatno poveča ali zmanjša vrednost blaga. Čas lahko blago popolnoma razvrednoti (teden dni stara postrv, ki smo jo hranili na sobni temperaturi) ali pa oplemeniti (več mesecev sušen pršut na kraški burji), na kar je denar popolnoma imun, saj nima nobene konkretne lastnosti, ki bi v naprej določala njegovo uporabo in je kot tako čisto abstraktno sredstvo.

Druga pomembna prednost denarja v primerjavi z blagom je v tem, da če kupujemo blago, ki ga je mogoče stehtati ali zmeriti, je verjetnost, da pri merjenju ali tehtanju zgrešimo, veliko večja, kot če štejemo denar.

Lastniki denarja so v prednosti tudi v hudih gospodarskih pretresih, recesijah, saj so dosedanje izkušnje pokazale, da si le ti kujejo dobiček v še tako pogubnih razmerah; bankirji navadno vselej ustvarijo dobiček iz nevarnosti, s katero se spoprijemajo prodajalci, kupci,

upniki in dolžniki. Storitve denarja (bančne usluge) je potrebno plačati ne glede na smer in tempo gibanja. (Simmel 2005, 205-206)

2.3 Kdo ima v življenju več prednosti

V človeškem življenju ima več prednosti tisti, ki mu je do vsebine odnosa manj kot drugemu, kajti bolj kot je želja intenzivna, toliko globlji je užitek in prav ta intenziteta užitka sili posameznika v brezupna dejanja. To velja že v vsakdanjem ljubezenskem odnosu: oseba, ki je manj zaljubljena, ima prednost, saj je manj pripravljena na žrtvovanje, izkoriščanje in je bolj imuna na razočaranje. Tudi v blagovno-transakcijski relaciji je stranka, ki plačuje z denarjem, načeloma manj zainteresirana kot tista na drugi strani, pri čemer je potrebno navsezadnje upoštevati tudi dejstvo, da lastnik denarja ne uživa zato, ker denar ima, ampak ker se je pripravljen od njega ločiti, če uvidi priložnost. (Simmel 2005)

2.4. Zakaj skoraj vsakdo želi biti v finančnem smislu bogat

Denarno gospodarstvo je pripeljalo do tega, da naš vrednostni občutek meri vrednost posameznih stvari po njihovi denarni vrednosti (in ne na primer koliko nam stvar izboljša kvaliteto bivanja). To pa je očitno povezano s prevladujočim interesom, da bi raje imeli v rokah denar kot predmete. Nazadnje ta miselni vzorec pripelje do splošnega pojavnosti, ki ga imenujejo presežna vrednost bogastva. Bogatašu denar prinaša dodatne prednosti, ne le varnost in užitek ob tem, kar si zanj dejansko lahko kupi. Običajno trgovec s premožnejšim kupcem trguje solidneje, bolj spoštljivo in pogosto po nižji ceni in je običajno očitno manj ustrezljiv do revnejšega kupca, ki ga ne obkroža aura samoumevne privilegiranosti. Povsod so vidni drobni privilegiji kupca dražjega blaga. Premožnejši ljudje navadno slovijo kot »uglednejši« državljanji, kot »sposobnejši« in zato vredni večje časti v očeh širše družbe. Nemški jezik na primer uporablja samostalnik *Vermogen* tako za *premoženje* kot za *sposobnost oziroma zmožnost nekaj storiti*.

Denar daje vtis moči, ki pa ni vezana z doseganjem rezultata. Kjer državni funkcionarji niso plačani iz državne blagajne, lahko vodilne položaje zasedajo le bogati ljudje: tako general ahajske zveze kot član angleškega parlamenta sta morala biti premožna človeka. V državah, kjer zelo slabo plačujejo državne uradnike, se je pogosto formirala plutokracija, oblika dedovanja visokih položajev v nekaj družinah: njihova namera pa ni bila zgolj človekoljubna ali patriotistična, saj jim je ugled in moč takega položaja samo povečevalo bogastvo – da ne

načnemo teme prodaje odpustkov v srednjeveških in baročnih cerkvah, kjer so bili potemtakem bogatejši lahko tudi nosilci »čistejše duše« pred Stvarnikom.

Denar na nek način bogataša tudi osvobaja: revežu denarni prihodki zadostujejo le za najnujnejše življenjske potrebščine in je svoboda izbire zelo omejena. Poleg tega »zakon potrošniške cenovne politike« narekuje, da cene blaga ne smejo biti višje, kot si jih lahko privoščijo najnižji sloji prebivalstva, saj so številne dobrine na voljo v presežni količini in bi se pokvarile, ker jih premožnejši sloji družbe ne bi uspeli porabiti v celoti (v roku trajanja blaga) zato jih prodajalci po dostopnih cenah ponudijo revnejšim slojem. To dejstvo pa pomeni seveda neizmerno prednost za premožnejšega, saj so mu dobrine zdaj na voljo po najnižji ceni; ker morajo biti osnovne življenjske potrebščine najrevnejšim dostopne, da si zagotovi existenco, jih naredi poceni za premožnejše in tem ostaja veliko več denarja za tako imenovane luksuzne dobrine. S psihološkega vidika je potemtakem premožnejša oseba manj obremenjena z vprašanjem »koliko pa to stane« kot običajen potrošnik (seveda je vse relativno in taka »lahkotnost« lahko vodi v podcenjujoč odnos do kupljenega).

(Simmel 2005, 206-214)

2.5. Mit o Judih

Denar je postal središče zanimanja že v času rimskega imperija, ko so se osvobojeni rimski sužnji posvečali denarnim poslom, ker niso imeli nikakršne možnosti za pridobitev statusa popolnega državljana. Že v Atenah, ob prvih zametkih čiste denarne trgovine v 4. stoletju, je najbogatejši bankir, po imenu Pasijon, začel svojo poslovno kariero kot suženj. V Turčiji so bili Armenci pogosto zaničevano in preganjano ljudstvo, ker so bili med njimi številni bankirji in menjalci denarja – podobno kot Mavri v Španiji. V Indiji so ti pojavi še danes pogosti: po eni strani so določene kaste močno družbeno zatirane, a so med njimi številni bankirji in menjalci denarja, po drugi strani pa so v nekaterih delih južne Indije denarni posli in bogastvo v rokah Četijev, mešane kaste z majhnim družbenim ugledom. Podobna situacija se je pojavila s hugenoti v Franciji in s kvekerji v Angliji, ki so se zaradi svoje izpostavljenosti in utesnjenosti zelo posvetili služenju denarja. (Simmel 2005, 215)

Ljudje, ki potrebujejo denar, so praviloma v hudi stiski in so pripravljene navezati stike z ljudmi, ki jih sicer prezirajo, in se podati v kraje (casino), ki se jim sicer izogibajo. Čisti denarni interesi zakonsko niso sicer nikjer prepovedani (v večini religij sveta velja lov za denarjem kot bogokletno dejanje, čeprav so same obdane z zlatom), a pogosto osebam, ki se

ukvarjajo le z denarjem, grozi družbena deklasiranost, izobčenje (kar velja sicer tudi za klošarje, kot druga skrajnost). (Simmel 2005, 216)

Ni potrebno posebej poudarjati, da so Judje najboljši primer korelacije med finančno premočjo in družbeno prikrajšanostjo. Ker je bilo edino bogastvo Judov denar, so postali posebej iskan objekt izkoriščanja. Po neki teoriji bi bilo Judom nesmiselno odreči politične pravice, ker si jih tako in tako lahko kupijo: lahko kupijo volivce, nadzirajo kralje, obvladujejo njihove dolžnike in bi bile politične pravice le formalno priznanje tistega, kar že imajo. Denar pomeni za družbeno depriviligirane možnost, da se poistovetijo s polnopravnimi državljani. (Simmel 2005, 218)

Judje niso postali trgovsko ljudstvo le zato, ker so jih zatirali, pač pa tudi zaradi tega, ker so se razkropili po vseh državah in bi težko našli mesto v zaprtih kulturnih krogih ali v proizvodnji in so naprej živeli od preprodajanja. Jud je bil tujec tako po rodu kot po religiji in zanj ni veljala srednjeveška prepoved jemanja obresti, zato je postal indicirana oseba za posojanje denarja: visoka obrestna mera je bila posledica njihove izključenosti od lastništva nad zemljo (tudi hipoteke na njihovo posest niso bile nikoli varne). Vselej so živeli v strahu, da bo višja avtoriteta njihovo nepremičninsko pravico razglasila za neveljavno. (Simmel 2005, 220)

2.6. Iluzija o denarju kot vladarju sveta

Denar je posvetni bog sveta in kot posledica povečevanja denarja se rodita dve zelo negativni lastnosti: pohlep in skopost. Če denar dobi položaj končnega cilja v življenju, dobi moč, da vse ostale cilje potisne na raven sredstva. Lakomnežu denar ni več orodje, ampak končni smoter. Skopuh se celo zavestno odpove užitkom, ki bi jih imel ob uporabi denarja in jih nadomešča z varnostjo, da denar ima, čeprav pri tem prekinja priporočljivo verigo fluktuacije denarnih tokov. Denar, če ga še tako zapravljamo, ne prenaša sreče, le veselje, ki je praviloma kratkotrajno. Denar je le golo sredstvo in če se tega zavedamo, odpade vsakršno razočaranje. Pričakujemo, da nas bodo vse stvari, ki jih želimo imeti, osrečile, nam nekaj dale, zapolnile notranjo praznino, a temu jalovemu pričakovanju sledi tragična resnica. Splošna človeška lastnost je, da se nam zdi tisto, kar smo si želeli, pomembnejše, kot se izkaže v resnici. In ko stvar dobimo, se nam zdi drugačna, kot smo si jo predstavljali, kot posledica iluzijske lakomnosti. (Simmel 2005, 234-240)

3 ZGODOVINA IGER NA SREČO

3.1 Splošno

Igra kot dejavnost za razvedrilo, zabavo ter razgibanje telesa in duha je ljudem in živalim prirojena lastnost in le ena torej od človekovih aktivnosti, pri kateri se sprošča, zabava in dokazuje svoj družbeni status, ugled in veljavo.

Igra spremlja človeka od najstarejših časov pa do danes, ljudje pa so za to, da bi le ta postala zanimivejša, izid začeli napovedovati, hkrati pa na izid tudi staviti.

(Lesnik 2000)

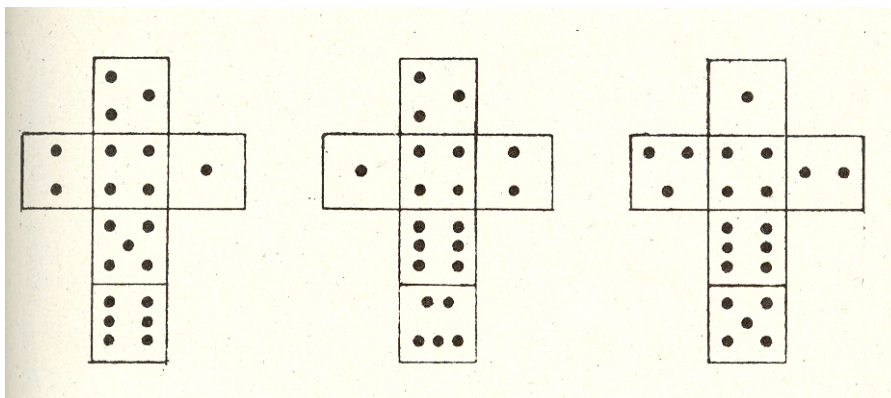
Hazard je bil v preteklosti stvar kulture naroda, integrirani del vsakdana in ne nekaj okultnega. Ni spadal med sekundarne oblike komunikacije, temveč med primarne.

(Fiorin 1989)

Pri igri na srečo, kot pove že njeno ime, ima odločujoč pomen sreča, to je naključje, in ne v prvi vrsti prirojeno in pridobljeno znanje in spretnost. V igri na srečo naključje omogoči ugoden izid za enega od igralcev, ki je navadno v materialni (denarni) obliki. Seveda » brez nič ni nič «, saj dobitki ne padajo kar z neba in je treba tudi kaj vložiti, žrtvovati, tvegati. Pri igri na srečo sicer nasprotne strani enako tvegajo (vložijo enak delež), enaka so tudi njihova začetna upanja na uspeh, izid igre pa ni enak. (Mihelič 1993)

Igre, pri katerih določi zmagovalca naključje, so stare skoraj toliko kot človeška civilizacija. Ljudi je gnalo zanimanje za rednost določenega pojava, v katerem so se tu in tam pojavile nepravilnosti in te dogodke so skušali na razne načine napovedovati. Med prvimi tovrstnimi kulturnimi pripomočki so se uporabljale nartne koščice nekaterih živali. (Mihelič 1993)

Slika 3.1: Shema kocke iz doline Inda

Vir: Mihelič (1993,19).

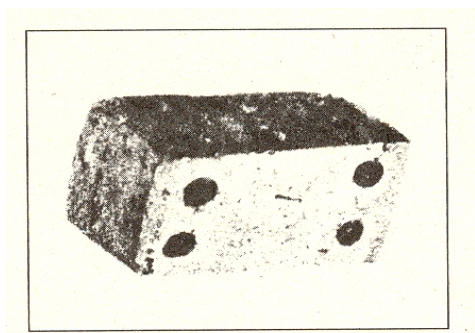
Najstarejši dokazi izvirajo izpred **7000** let, to so nartne koščice, ki so predhodniki današnjih kock. Na prve izdelane kocke pa naletimo v dolini Inda in segajo v čas 2700 do 2550 pred našim štetjem. (Lesnik 2000).

V **Egiptu faraonov** je bila od začetka 3. tisočletja pred našim štetjem znana igra *tab* s štirimi trsi - v Tutankamonovem grobu (14. stoletje p.n.št.) so odkrili dva trsa in koščice iz slonovine, kocke pa so se v Egiptu razširile konec 7. stoletja pred našim štetjem.

Zelo veliko dokazov o igranju nam nudijo ostanki iz **starogrške in starorimske dobe**, na primer razni napisi v Homerjevi Ilijadi, kjer je izmed devetih ahajskih prvakov **žreb** izbral Ajasa, da se je pomeril s Hektorjem. Od iger na srečo omenja Ilijada tudi kockanje – Ahilov prijatelj Patroklos je prišel kot mlad fant k Ahilu, potem ko je, sicer nehote, v jezi ob igri s kockami ubil človeka. Po Odiseji naj bi se s kockanjem krajšali čas tudi nadležni snubci Odisejeve žene Penelope.

Tudi Euripidove drame (5. stoletje p.n.št.) omenjajo kockanje pred pohodom na Trojo in v času trojanske vojne. Herodot v svoji Zgodovini grško-perzijskih vojn (5. stoletje pred našim štetjem) omenja, da je egipčanski faraon, danes znan kot Ramses III, odšel živ v Had in tam kockal z Demetro (to je Izido) ter kdaj dobival, kdaj izgubljal. V Atenah je ohranjena kocka iz 6. stoletja pred našim štetjem. Najstarejša ohranjena kocka z naših tal je iz Slatine v Rožni dolini iz verjetno 2. stoletja pred našim štetjem.

Slika 3.2: Igralna koščena kocka iz nahajališča Slatina v Rožni dolini, verjetno iz 2. stoletja pred našim štetjem

Vir: Mihelič (1993, 21).

Tudi Rimljani so radi kockali in pri tem uporabljali kocke iz nartnih koščic telet, drobnice, antilop, slonovine, kamna, kovine in stekla. Najbolj strasten kockar je bil rimski cesar Klavdij – igralno mizo je imel celo v svojem vozu, napisal pa je tudi priročnik o igrah na srečo.

(Mihelič 1993)

V starem Rimu so bile igre na srečo sicer prepovedane, vendar so jih dovoljevali v času praznovanj na čast Saturna v obliki nekake **praloterije** (po 17. decembru), kjer še ni bilo pravno urejeno terjanje dolžnikov, tako da so se dolgovi izničili. Med prisotne so naključno in zastoj delili tablice, ki so že same nakazovale darila ali nekakšne srečke, ki so omogočale zadetke. Vse tablice so bile dobitne, kar je poživilo praznik in zmanjševalo napetosti med populacijo.

Cesar Avgust je v 1. stoletju našega štetja igro popestril in poskrbel za polnejšo blagajno rimskega imperija – udeleženci so že sodelovali z denarnimi vložki, a niso vsi zadeli darila kot v preteklosti. (Fiorin 1989)

Uporabo **žrebanja** omenja tudi Janezov evangelij v **Bibliji**, ko so vojaki križali Jezusa, so vzeli njegova oblačila in jih razdelili na štiri dele. Suknja pa je bila z vrha cela tkana, a brez šiva, zato so se odločili, da si jo razdelijo med sabo brez paranja in raje z žrebom odločijo, čigava bo. Na kasnejših uprizoritvah tega dogodka ponazarja žreb kocka, ki s tem postane simbol Kristusovega trpljenja.

Prihod novih barbarskih ljudstev in propad zahodnorimskega cesarstva sta verjetno tovrstno zabavo močno omejila, a se je kockanje vnovič pojavilo v srednje veku. (Mihelič 1993)

Da so se razne igre igrale po **srednjeveških dvorcih**, dokazuje tudi zanimiva razprava španskega kralja Alfonza X, v kateri razlaga : » ...nam je Bog poklonil razne telesne igre, pa tudi takšne, ki so namenjene razvedrilu duha !«.

Da je mračnjaški srednji vek ohranil določene oblike iger, pričajo tudi pesmi trubadurjev, ki so prepevali raznim bogovom in med drugim tudi **bogu kockanja Deciju**.

Beseda »HAZARD« pravzaprav izvira iz arabskega AZ – ZHR (kockanje), torej se je epidemija hazardiranja razširila od prekanjenih Arabcev , beseda pa se je prek španščine razširila po vsej Evropi.

(Lesnik 2000)

3.2 Igre s kartami in loterije

V **trinajstem stoletju** so se karte pojavile v **Benetkah**, kamor naj bi jih prinesli cigani (po poreklu iz Indije), ki so z njimi prerokovali usodo. Že v štirinajstem stoletju jih zasledimo v Španiji, Franciji, Nemčiji, v petnajstem stoletju pa že na tleh današnje **Slovenije** o čemer priča freska na cerkvi v Crngrobu iz okoli leta **1460**.

Igro, ki se je kljub prepovedim širila, so obsojali tudi znani pridigarji tisti časov. Znana sta nemški Capistran in italijanski Bernardin iz Siene, ki sta skušala z ostrimi pridigami odvrčati ljudi od igranja za denar, ki se je s pojavom igralnih kart vedno bolj širilo.

Znani so podatki o tem, da so bile v petnajstem stoletju po Nemčiji že zelo razširjene izdelovalnice kart po Nemčiji (Frankfurt 1392, Ulm 1402, Nurnberg 1414, Augsburg 1418 itd.).

Razširjenost in rabo kart je kmalu opazila država in pričela na nanje predpisovati davke, kar je že takrat kazalo na dvojno moralo države, ki je po eni strani prepovedovala, po drugi pa obdavčila prepovedano. Karel VI. je leta 1716 izdal odlok o davkih na karte (za vsako papirno polo se je moralo plačati 3 krajcarje). Poleg tega pa je bil obdavčen še vsak igralni komplet, ki je moral biti moral žigosan - zato nosi še danes vsak srčni as žig. Kasneje so davke predpisali še bolj rigorozno in natančno (več o tem kasneje).

Današnja loterija izvira iz **Genove**, kjer je vsakoletna zamenjava 5 članov mestnega sveta od 90 postala predmet stav med meščani in to je leta **1620** povzela mestna uprava v obliki igre s številkami. Tovrstne stave so se nato hitro razširile po Evropi, saj so takratni vladarji spoznali velike možnosti polnjenja njihovih blagajn z denarjem od loterije. Še istega stoletja so jo organizirali v Franciji, nekoliko kasneje (1752 na Dunaju, Pragi (1754) , leta **1772** pa celo v **Ljubljani**. (Lesnik 2000)

Tej prvotni obliki se pridružijo še razne druge oblike stav (tombole, konjske dirke, športne stave, itd.), ki so privabile k igri množice navdušencev. Lahko trdimo, da so prav države kot preganjalke iger na srečo, največ prispevale k temu, da igre niso bile več zgolj domena bogatih slojev. (Lesnik 2000)

3.3 Rojstvo novodobnih igralnic

Že v stari Grčiji naj bi obstajali družabni prostori namenjeni igranju. **O tem govorijo** razni potopisi iz tega časa, ki pišejo o tem, kako so si junaki in bogataši, ki so hodili v terme, preganjali dolgčas z različnimi igrami. To navado so kot mnogo drugih od Grkov prevzeli stari Rimljani, vendar je s propadom obeh starih kultur propadla tudi ta oblika zabave.

Po sedanjih virih je bila **prva novodobna igralnica v Benetkah odprta leta 1626**. Igralnico, ki je bila odprta zaradi zaščite igralcev pred prevaranti, je pokopalo (leta 1774) prav enak problem, saj je bil vstop vanjo omogočen vsakemu, ki je nosil masko na obrazu. V belgijskem kraju Spa se je prva igralnica odprla leta 1726, 1771 pa še ena, ki je poleg običajnih iger ponujala tudi hazardne igre, ki so v priljubljene še danes (*craps, trente et quarante*). Leta 1748 je izšel odlok, ki ureja pravila igranja v Baden–Badenu, leta 1771 pa je dobila koncesijo igralnica v Wiesbadnu.

Svoje je prispeval tudi Napoleonov dekret o grah na srečo iz leta 1806, s katerim je pooblastil pokrajinske policijske prefekte za izdajo sezonskih dovoljenj za delovanje igralnic v termalnih centrih. Na koncu 18. in v začetku 19. stoletja so se odprle igralnice v krajih, kjer obstajajo še danes: Karlsbad, Kissingen, Nordeney, Aix-la-Chapelle, Travemunde, Bad Homburg itd. (Lesnik 2000)

3.4 Francois Blanc in njegov pomen za igralništvo v Evropi

Z odpravo dvojne ničle (prej je bilo 36 števil in dve ničli) pri ruleti je Blanc naredil pravo marketinško potezo, ki je privlekla v Bad Homburg (odprt od začetka osemnajstega do srede devetnajstega stoletja) številne igralce. Ravno v tem času je prišlo v tej igralnici do izredno velikih dobitkov (baje je bil eden izmed srečnežev nečak Napoleona Bonaparteja), kar se je takoj razvedelo po vsej Evropi – Blanca imamo za tvorca individualnega pristopa pri organiziranju iger in snubljenju igralcev – danes se temu reče marketing. Ponudil je nov tip igralnih miz in začel prirejati raznorazne dogodke, ki so privlačili igralce iz vseh koncev sveta.

Blanc je znan tudi po tem, da je zdržal pritiske zaradi velikih izgub in da je obdržal igralnico odprto, ko je vojaška oblast to zahtevala. Ostala je odprta »zgolj za tujce« vse dokler ni Frankfurtški parlament dovolil ponovnega odprtja za javnost. Vse te izkušnje z gosposkimi igralci (novopečena mlada smetana, ki črpa iz kolonij) je Blank leta 1863 ponesel v Monte Carlo ter tam nadaljeval s takšno politiko, izgradil igralnico, prireditvene prostore, hotele in tako že leta 1873 beležil povprečni obisk okoli 1500 igralcev dnevno.

(Lesnik 2000)

3.5 Prva svetovna vojna in čas med vojnama

Prva svetovna vojna je v svojo viхро potegnila vse evropske države, kar je pomenilo zaprtje vseh igralnic. Le te so se po vojni odpirale počasi, nekatere pa nikoli več.

Značilnost povojnih igralnic, predvsem Monte Carla, je, da so tja začeli zahajati Američani, ki so s svoj vedrino in sproščenostjo, ki jo nekateri imenujejo kar »pionirski entuziazem«, nakazali na začetek sprememb v igralništvu, ki so danes v Evropi že del vsakdana (elegantno francosko ruleto zamenja hitra in praktična ameriška ruleta). To so bila znana imena, kot na primer Ernest Hemingway, Cole Porter, Fitzgerald, Scott...

(Lesnik 2000)

V sosednji Italiji so na podlagi Mussolinijevega dekreta v času med obema vojnama odprli 4 igralnice, ki so še danes edine igralnice v Italiji in to vse na severu Apeninskega poloka

1.) **Casino municipale di Venezia** (Benetke)

2.) Casino della Valle (Saint Vincent)

3.) Casino municipale di Campione d' Italia (Campione d' Italia)

4.) Casino municipale Sanremo (Sanremo)

(Lesnik 2000)

3.6 Razvoj hazarda v Ameriki

Amerika je ponujala drugačne pogoje za razvoj igralništva kot Evropa. Med igralci niso bili le bogataši in aristokrati temveč predvsem običajni ljudje, ki so bili po svoji naravi hazarderji, saj so iz Evropske celine šli iskat srečo na neznan kontinent – torej hazard v neznano. Spoštovan je bi vsak, ki je uspel na kakršen koli način (z odkritjem zlata ali nafte ali premoga, izumil nekaj novega, ponudil nekaj novega) in to ne zaradi porekla ali zgodovine. To je seveda vplivalo na spremembo miselnega sistema, kjer je, z razliko od bolj okostenele in manj prožne evropske, še danes opazna pionirska zagnanost, sprejemanje rizika, sprejemanje zakona močnejšega brez usmiljenja, drugačno pojmovanje svobode... To je imelo seveda za posledico drugačen način življenja in s tem tudi drugačen način igranja.

(Lesnik 2000)

Igralnice so se zelo hitro razširile in znan je podatek, da je konec 19. stoletja plulo po Missisipiju okoli 2000 ladij igralnic, podatki o salonih, ki so vsi gostili igre na srečo pa niso znani. V prvem desetletju 20. stoletja so številni prevaranti, ki so se pojavili v teh nenadzorovanih okoljih (danes je vse nadzorovano), botrovali odločitvi, da so se igre na srečo prepovedale, njihovo ilegalno delovanje pa je prevzela mafija. Njena naveza je tako močna, da nekateri trde, da je še danes v zakulisju igralnic v slavnem Las Vegasu v bistvu mafija, vendar zaradi splošnega videza miru in poštenosti, ki je del podobe tega kraja, ostaja skrita nekje v ozadju.

Šele leta 1931 je država Nevada ponovno legalizira hazardne igre – sprostitev zakona je imela neverjeten odmev po Ameriki in lahko rečemo, da je to spodbudilo nov množičen koncept prirejanja iger na srečo. Leta 1946 je bila v Las Vegasu zgrajena prva množična igralnica Flamingo (Hemingway jo je primerjal s palačami iz pravljič iz Tisoč in ene noči), ki so ji sledile mnoge druge vse do danes, ko je tam preko 100 raznih igralnic. Takšna konkurenca je privedla do tega, da išče vsaka svojo posebnost in tako lahko najdete Caesar palace v starorimskem stilu, Escalibur v srednjeveškem stilu, Luxor v obliki egipščanske piramide, Circus-Circus, ki nudi cirkuško zabavo za celo družino itd. Leta 1976 so odprli igralcem vrata

tudi v New Jerseyu in sicer v Atlantic Cityju, kasneje pa še v indijanskih rezervatih, na Missisipiju in številnih drugih državah ZDA. (Lesnik 2000)

Približno 50 let je bilo igralništvo organizirano le v Nevadi. Veliko se je spremenilo od takrat, ko je Benjamin Siegal (Bugsy) odprl prvo moderno igralnico v Las Vegasu – leta **1947** je namreč odprl vrata z igralnico **Flamingo**, ta pa je postala vzorec za vse igralnice, ki so ji sledile. Poleg države, ki je regulirala igralništvo, je dominiral tudi organiziran kriminal. Moderne igralnice pa imajo varnostne službe, ki preprečujejo kakršnekoli oblike kriminalnih dejanj, saj je igralništvo postalo eden od najstrožje nadzorovanih in reguliranih industrij.

V poznih petdesetih letih je država prvič omogočila lastništvo in obratovanje igralnic javnim podjetjem. Tako sta v to dejavnost vstopili tudi podjetje Hilton in Ramada in s tem izboljšali sloves igralnicam. Takrat se je intenzivna igralniška dejavnost razširila iz središča Las Vegasa in začela razvoj v mestu Reno ob jezeru Tahoe. Odtlej je igralništvo v Nevadi in posebej Las Vegasu postalo milijardna dolarska industrija, ki privabi milijone gostov letno.

(Dunstan 1997)

Možnih razlag za takšno skokovito rast je kar nekaj: ena od verodostojnih je želja po povečanju prihodkov države in s tem podpiranje igralništva. Podobna razlaga, ki je povezana s prvo, je mnenje vlade o koristnosti in s tem indirektni spodbudi ljudi k igranju. Nekateri so opazili tako imenovani »domino efekt« - ko neka država legalizira igralništvo, enako stori tudi njena sosedna, da s tem prepreči odliv denarja sosednji državi. Prvi val legalizacije loterije se je začel v državi New Hampshire, se za tem razširil na severovzhodne države in nato skoraj po večini držav ZDA. Trenutno je le nekaj držav na jugu, ki nimajo legaliziranih loterij.

(Dunstan 1997)

Prihodki in dobički igralniške industrije v ZDA obenem izhajajo tudi z hotelirstva, zabave in gostinstva. Igralništvo je poleg tipske opredelitve razdeljeno na dva sektorja: *komercialno igralništvo* ter *plemensko-rodovno (tribal, Native American) igralništvo*. Razlika med njima je le v tem, da je slednje v rokah domorodnih plemen, ki imajo igralnice v kar 28 državah, medtem ko je komercialno igralništvo prisotno le v 11 državah in sicer vključuje kazinoje v mestih, kot so Las Vegas in Atlantic City, igralnice na rečnih ladjah in dokih v Indiani, Missisipiju itd. Plemensko-rodovno igralništvo je mogoče srečati na domorodnih ameriških rezervatih in plemenskem ozemlju. (Dunstan 1997)

V letu 2004 sta komercialno in domorodno igralništvo skupaj po ocenah ustvarila 48 milijard dolarjev celotnih prihodkov, pri čemer ima za 60 odstotkov oziroma 29 milijard zaslug komercialno igralništvo. Poleg najuspešnejšega Las Vegasa so med prvimi petimi še Atlantic City, Chicago, Connecticut, Detroit, Michigan-Windsor, Ontario idr. Takšnemu razcvetu so botrovala nova vlaganja v razvoj igralništva in iger na srečo kot tudi neigralniška dejavnost. Igralništvo na plovilih in dokih (*riverboat, docksied*) je bilo legalizirano leta 1990 v šestih državah, obenem pa v nekaterih državah igralnice tudi ob dirkališčih (*racetracks*) in vse oblike so še danes v razmahu. (Pelengić 2006)

Las Vegas in Atlantic City sta največja trga komercialne igralniške industrije. Las Vegas se je spremenil v družinsko turistično destinacijo za obiskovalce iz ZDA in tudi za čezoceanske turiste. Atlantic City je v tem smislu še v povojih, saj se večina obiskovalcev pripelje v igralnice z lastnim avtomobilom ali avtobusom v dnevni urah. Lastniki vlagajo v izgradnjo hotelskih in nastanitvenih kapacitet ter neigralniških atrakcij zaradi želje po podaljšanju obiska gostov na več dni, pri čemer se zavedajo ključne vloge boljše infrastrukture.

Komercialno igralništvo je ustvarilo do konca leta 2004 skoraj 350 000 delovnih mest in s tem izplačalo 12 milijard dolarjev za plače zaposlenih. Ta industrija ostaja še naprej največji davkopllačevalec, saj je v letu 2004 prispevala več kot 4.7 milijarde dolarjev, kar je 9.6 odstotka več kot v predhodnjem letu. Bruto igralniški prihodki so v vseh komercialnih centrih v letu 2004 porasli, z rahlim nihanjem v nekaterih državah. V Nevadi so prvič v zgodovini zabeležili 10 milijard dolarjev prihodkov. (Pelengić 2006)

Igralnice na rečnih plovilih zaslužijo posebno pozornost, še posebej zaradi njihovega porasta v zadnjih 15 letih. Sicer ne gre za nov fenomen, saj so jih poznali že v 19. stoletju, a se je njihova širitev ustavila okrog leta 1900 predvsem zaradi naglega porasta drugih prevoznih sredstev in dolgih devetdeset let je ta fenomen poniknil. Gre za običajne igralnice, ki omogočajo iste igre kot na kopnem, le da lahko ene izplujejo na odprto morje, druge pa ostajajo vedno v pristaniščih (*doki*). Slednji so modernejši fenomen, saj je bilo nekoč na nekaterih področjih dovoljeno igranje le, ko je ladja plula, saj je tak način dal javnosti občutek, da je igranje lahko izolirano in nadzirano. Zaslužek igralnic je bil omejen na dolžino plovbe, kar je pomenilo pri recimo triurni plovbi še polurni čas za vkrcavanje in izkrcavanje. Po določenem času se je ta regulativa spremenila in igralnice so zaživele tudi, ko je bila ladja v doku. To je bilo tudi za večino gostov prijetnejše, saj se po eni strani niso počutili ujete za določen čas, po drugi strani pa ni bilo potrebno zapustiti plovila na ukaz. Izkušnje korporacije

Hilton Hotels je pokazala, da so prihodki od vstopnin narasli za 40 odstotkov in igralniški prihodki za 20 odstotkov, ko je bila ladja v doku. (Navi in Sullivan 2003)

Američani so bili tudi najboljši obiskovalci igralnic na Kubi, kjer se je ameriška mafija dogovorila z diktatorjem Batisto o odprtju igralnic že leta 1933 in je bila Havana prava Meka vse do Castrovega prihoda na oblast.

Sorazmerno pozno so odprli igralnice v Avstraliji (1985), medtem ko so bile daljnovzhodne igralnice dejavne že od leta 1850 v mestu igralnic – otok Macao blizu Hongkonga, namenjen strastnim kitajskim igralcem. (Lesnik 2000)

3.7 Odkritje igralnega avtomata

Gre za revolucionarno odkritje v igralništvu, saj pomeni šele prodor igralnih avtomatov na igralniško tržišče dejanski premik od ekskluzivnega k množičnemu načinu igranja. Rojstvo igralnega avtomata je vezano na imeni Gustav Schultz in Charles Fey – bila sta nemška emigranta, ki sta prispela v San Francisco proti koncu 19. stoletja. V mestu je bilo takrat okoli 300 000 prebivalcev, izdano je bilo 3000 dovoljenj za prodajo alkohola in cigar in vse je delovalo po principu »*anything goes*« (vse je sprejemljivo). V iskanju ekonomičnosti je bil najprej izdelan avtomat za prodajo cigar, iz teh pa so se kmalu razvili igralni avtomati. Sprva je Schultz izumil napravo za avtomatsko izplačevanje kovancev, kasneje pa je Fey kronal svoje izkušnje pri izdelavi vrste različnih avtomatov z izdelavo svetovno znanega modela Liberty Bell. Značilnosti tega avtomata v bistvu še danes veljajo (trije valji z različnimi znaki – limona je bil znak, ki ni plačal in je tako postal sinonim za *fiasko*, poraz, *Jack pot* pa je postal simbolj za večji dobiček), izdelanih pa je bilo preko milijon kosov. (Lesnik 2000)

Edina bistvena novost (razen seveda modernizacije in računalniške tehnologije) je uvedba progresivne nagrade, ki raste vse dokler ne izide neka najvišja kombinacija. Povezava več avtomatov seveda takšno nagrado še hitreje povečuje in tako imajo danes igralnice med seboj vezane kar cele sisteme. (Lesnik 2000)

3.8 Kratka zgodovina iger na srečo na območju današnje Slovenije

3.8.1 Od 14. do 18. stoletja – prva slovenska kavarna z igrami na srečo

Srednjeveški statuti primorskih mest znotraj ali na robu slovenskega prostora so hazardiranje bolj ali manj prepovedovali. V **tržaškem statutu** v 55. in 57. členu, ki obravnava imetje zakoncev, pravi: "Moževi dolgovi iz igre se ne obravnavajo kot skupni dolg obeh zakoncev", kar priča, da ženske niso hazardirale, kar pa za Benetke ni veljalo (več o tem kasneje). 79. člen dovoljuje dnevno kockanje le na mestnem trgu in to le čez dan. Na tržaškem je bilo prepovedano vzdrževati na domu kockarnico, kjer bi ponoči igrali za denar, le igranje dominanje je bilo legalno. Tudi imetnik prenočišča (*hospitium*) ni smel ne podnevi ne ponoči dovoljevati kockanja za denar. Prepovedano je bilo posojanje in zastavljanje v zvezi s kockanjem, hkrati kockanje ni moglo imeti za posledico pravedanja, pa tudi zapisi o dolgovih za igre so bili neveljavni. Odločitev o pristnosti, veljavnosti kock je bila v pristojnosti sodišča in če obsojeni ni mogel plačati kazni, so ga prebičali.

(Mihelič 1993)

Koprski statut (statuta Iustinopolis metropolis Istriae, 1668) v 41. členu pripoveduje da bi kdorkoli vzdrževal ali dovoljeval kockanje doma ali v gostilni. Denarna globa naj bi zadela tudi tiste, ki bi igralcem nudili prostor ali pa bi igro samo opazovali. Precej manj rigorozen je **Izolski statut**, ki hazardiranja sploh ne prepoveduje, v svojem 51. členu določa najvišjo dovoljeno tveganje – prepovedano nadaljevanje hazardne ali kakšne druge igre s kockami nad vsoto 5 soldov.

Kockanje obravnava tudi najstarejši pisni dokaz, **Piranski statut** iz leta **1307**, ki v 38. členu statuta prepoveduje hazardno kockanje v gostilni, prodajalni ali na domu. Dovoljena je bila le igra *ad tabulas, ad tabellas*. Dolg iz igre ni bil veljaven pri notarju, hkrati pa sta bila k statutu 1367 leta dodana dva popravka, kjer je bilo prepovedano tako kockanje s tujci kot tudi gledanje tujca pri igri, kar je veljalo zlasti za mladoletne fante. Izrecno je bilo prepovedano kockanje ponoči po tretjem zvonjenju do jutranjega zvonjenja. Kockanje je bilo prepovedano sprejeti pod streho doma, v vinski kleti, trgovini, krčmi ali drugje. Posebej je bilo prepovedano kockanje v cerkvah in kockanje z prirejenimi kockami (kocke z napačnimi pikami, obtežene, zaobljene...). (Mihelič 1993)

Nenehno zviševanje globe za prekršek je dokaz, da se je hazard neustavljivo širil in da se je v praksi malo upoštevalo tudi zakonodajo. To dokazuje zapis poroka, ki se je leta 1285 glavnemu dolžniku zavezal za plačilo vina, da na leto ne bo kockal nad vsoto 8 liber niti sam niti kot družabnik. Kazen bi ob vsakem prekršku znašala 5 liber glavnemu dolžniku. Prav tako se je oktobra 1304 Ianis Sclavo udinjal za leto dni pri poljedelskih opravilih in se zavezal delodajalcu, da tem času ne bo igral in popival v piranskih gostilnah, pod kaznijo 5 soldov grošev (8 liber).

Hazardiranje in kvartanje ni bilo priljubljeno le v primorskih deželah, ampak je ta **strast z Orienta prek Italije prodrla tudi v notranjost slovenskega prostora** med najrazličnejše družbene sloje. Eno najstarejših omemb igre v slovenski notranjosti predstavlja **Ptujski statut** (1376), ki v 122. členu omenja, da meščanskemu hlapcu ni smel zaradi dolga v igri nihče odvzeti oblačila, da ne bi zaradi tega zamudil službe pri svojem gospodarju.

(Mihelič 1993)

Cerkvena navodila, ki prepovedujejo hazardska razvedrila ob določenih dnevih, jasno prikazujejo, kako na široko se je ta **strast razmahnila tudi med duhovščino**.

Freska »Sv. Nedelja« iz okrog 1460, ki na zunanji strani cerkvice v Crngrobu opozarja na prepovedana nedeljska opravila, prikazuje tudi dva zagreta kvartopirca pri igri s »hudičevimi pidlki«.

Slika 3.3: Kvartopirca (risba M. Tršarja po freski kroga Janeza Ljubljanskega v Crngrobu)

Vir: Mihelič (1993, 33).

Da bi ustavil hazarderski razvrat kranjske duhovščine, je v začetku leta 1499 oglejski patriarh Grimani izdal ukaz, da duhovniki ne smejo igrati hazarda ne s kartam in ne s kockami in sploh nobene igre, ki jo prepovedujejo sveti kanoni. Nikoli naj ne igrajo z laiki za denar, še posebno ne javno. Naj ne hodijo na javne plese niti v maskare (mogoče pa je tudi njih zaneslo na beneški karneval), niti naj ne jedo in pijejo v gostilnah, razen če so na potovanju.

Igranje na srečo se je kljub vsem prepovedim razširilo kot požar in ni nič čudnega, da jo omenja celo slovenska ljudska pesem iz 17. stoletja :

*Štirje fanti špilajo
za'no mlado deklico,
...
Prišu je en stari mož:
» Dekle, ti pa moja boš,
...«
» Vargu še bom jes enkrat,
trofu je ta prvokrat...«*

Kranjska metropola Ljubljana je precej zgodaj okusila slast iger na srečo. Mestni očetje so na primer 18. februarja 1541 naročili mestnemu sodniku, naj strogo pazi na družbo, ki se zbira pri neki Platernici (smo imeli tudi mi kurtizane?), saj se tam prepira in igra. Najdbe treh kock na ljubljanskem gradu so zgovoren dokaz o tem, kako si je grajska gospoda krajšala čas. Ljubljjančani so kvartali, kockali, igrali domino, šah in biljard v gostilnah in kavarnah. **Prvi kavarnarji so bili Italijani**, ki sprva niso točili alkoholnih pijač, ampak so nudili le kavo in slaščice iz lastne proizvodnje (prvi kavarnar v Ljubljani je bil Dominik Moralla leta 1779, po poreklu iz Milana).

V Ljubljani je cesarsko kraljevska oblast 10. septembra **1779** oddala kavarnarju Primusu Luchinu za tri leta v zakup pravice, da »nudi ljubljanskim damicam in gospodičem družabno razvedrilo«, v čemer je sodilo tudi organiziranje igranja na srečo v posebno bogato opremljenem prostoru: v pritličju stavbe deželnega gledališča, ki so ga imenovali **Casino**, je dobil v najem kavarno in nasproti stoječo prodajalno, vključno s kletjo, kuhinjo in dvema igralnima sobama v prvem nadstropju. Le ti sta bili opremljeni s šestimi igralnimi mizami iz orehovine in dvanajstimi stoli iz prav tako prestižnega lesa, ki so bili prevlečeni s črnim usnjem. Zakupnik je imel pravico prirejati gledališke predstave, opere, plese, igre na srečo,

prigrizke, raznorazno pijačo – vse vrhunske kakovosti. Kasneje bomo videli zelo podobno situacijo v beneških casinih, iz katerih je ljubljanski kavarnar črpal navdih.

Konec 18. stoletja je bilo v Ljubljani pet kavarn. Z načrtom, da bi po zgledu drugih mest skupaj s kavarno uredila kazino, sta se okroglega leta 1800 ukvarjala kavarnarja Dominik Fuga in Franc Colloredo. Ta ideja je bila všeč deželni vladi in magistratu, kjer bi ugledni gostje (zlasti uradništvo in oficirji) brali časopise in se zabavali z dovoljenimi igrami, bodlo pa jih je v oči, da bi imel kazino v lasti kavarnar; v ta namen naj bi se ustanovila družba, ki bi s prispevki članov zbrala sredstva in zagotovila vzdrževanje podjetja. Hkrati oblast nekonkurenčnim in slabo obiskanim kavarnam ni zaupala, ker se je v njih zapravljalo, branje pa je bilo omejeno le na dovoljene časopise.

(Mihelič 1993)

3.8.2 Od srede 18. do srede 19. stoletja

Ker je hazarderska strast spravila na beraško palico marsikaterega strastnega hazarderja, ne glede na njegovo poreklo (gosposko, meščansko, podložniško), so si vladarji prizadevali pristriči krila hazarderski praksi.

Nemški cesar **Leopold I.**, ki je vladal tudi slovenskim deželam, je 26.6.1686 izdal policijski red, kjer je prepovedal zapravljive navade, med katerimi so spadale tudi visoke stave hazardskih iger. (Mihelič 1993)

Cesar **Karel VI.** je 27.2.1717 je poslal v Ljubljano pismo, kjer je omenil, da je njegov predhodnik prepovedal »visoko« igro (zlasti *Bassetto*, *Trenta-quaranta* in podobno), a da je slišal, da se spet širi prepovedana igra zlasti na Štajerskem. Ponovno je uvedel kazen za igralce in gostitelja, pri katerem se je igralo.

Očetove ukrepe je uvedla tudi avstrijska cesarica **Marija Terezija** – v odloku, izdanem 1744 v Gradcu, je opozarjala, kakšno zlo in breme povzročajo že od nekdaj prepovedane igre, ki ne ogrožajo le premoženja staroplemiških družin, ampak škodujejo tudi telesu, duši, življenju ter zveličanju. Obnovila je ukaz cesarja Leopolda, izdanega na Dunaju, ter 1758 v Ljubljani strogo prepovedala naslednje igre na srečo: *Faraon*, *Bassetta*, *passa Dieci*, *Landesknecht*,

Trenta, Quaranta, Rauschen, Farbeln, Treschack sincere, Brenten, Molina ipd. Globa je znašala celo 500 dukatov, katere sta si razdelila ovaduh (100 dukatov) in občinska blagajna (400 dukatov je šlo v občinsko blagajno za reveže). V Ljubljani je prepovedala hazardne igre oktobra 1765, novembra pa še na Dunaju.

Hazardu se je zoperstavljal tudi **Jožef II.**, ki v prvomajskem patentu iz leta 1784 ugotavlja, da z zakonskim oviranjem te strasti pripomore k preprečevanju propadanja tako posameznikov kot celih družin. Odvisniki so bili iznajdljivi in so skušali zaobiti zakone tako, da so »iznašli« igro *Maccao* in *Wallacho* - igre visokih vsot, ki sta bili praktično enako »škodljivi« kot že prepovedane hazardne igre. Vladar je ukrepal tako, da je ponovil prepoved in dodal na seznam tudi novoprišle igre in druge igre pod kakršnimkoli imenom bi se pojavile. Jožef je bil sicer pri globi prizanesljivejši od svoje matere – 300 dukatov, od katerih je ovaduh dobil 100 dukatov, če pa je igro ovadil eden od igralcev, je bil oproščen kazni in dobil še nagrado, kar je omogočalo neke vrste maščevanje za manj srečne igralce.

Počasi so nastajale nove in nove igre, pri katerih je obstajal upravičen sum, da so hazardne narave (*a le Venee, Haeufel spiel, Fuzath spiel*).

(Mihelič 1993)

Posebne prepovedi igranja so zadevale služinčad. Dunajski predpis z dne 25.2.1775 je dopolnil patent o igri iz 1766, ki je prepovedal zakotne igre ter igre za denar in stave, češ da prepoved zadeva igro služinčadi, zlasti v gostilnah. Dovoljene pa so bile regularne vrtno igre, kot je bilo kegljanje, a tudi tu se je bilo potrebno izogniti visokim stavam. Dovoljeno pa je bilo igrati za napitek. Ob prekršku je služinčadi grozila telesna kazen, gostilničarju pa globa - če je bil trikrat za poredkoma v prekršku, je izgubil pravico do opravljanja poklica. (Mihelič 1993)

3.8.3 Izdelava igralnih kart, predor novih iger na srečo (loterija, tombola) ter prvo obdavčevanje

Obstaja več teorij o nastanku igralnih kart, najbolj verjetni pa sta :

a.) Egiptovska

Svečeniki naj bi se pri vedeževanju opirali na koledar iz 52 papirusovih kart, ki so bile iz štirih barv in iz tega so se lahko razvile igralne karte

b.) *Indijska*

Staroindijski šah se je igral s štirimi skupinami figur (4 barve kart) s po štirimi vojaki (figure pri kartah) in štirimi kmeti (karte nižjih vrednosti). Ko so bile figure zamenjane z igralnimi ploščicami, naj bi le te postale zametki igralnih kart.

(Lesnik 2000)

Številčnost in ponavljanje prepovedi hazardiranja kaže na cvetočo nasprotno prakso tudi pri dejavnosti izdelave in trgovanja z igralnimi kartami. Izdelovanje kart je bilo v Nemčiji (zlasti Augsburg in Ulm na jugu) že v prvi polovici 14. stoletja tako razširjeno, da so se izdelovalci združevali v bratovščine, da bi zaščitili svoj monopol. Prvega domačega poklicnega slikarja kart (Kartenmaler) v ljubljanskih davčnih popisih srečamo leta 1724.

Država je bila res sicer v glavnem v vlogi zatiralke, a jo je mikalo tudi kaj iztržiti iz te razvade svojih ljudi, zato je že **Karel VI. 1716** z odlokom vpeljal **poseben davek** ne le na papir, kožo, pergament, puder za lase, ampak tudi na karte. Za obvezno žigovanje vsakega kompleta kart je bilo potrebno plačati tri krajcarje (ostanek tega je viden na žigu na ♥ **asu**). Ponarejevalci so plačali s smrtjo ali drugo telesno kaznijo. Zanimiva dvojna morala oblasti, ki je obdavčevala nekaj, kar je v isti sapi prepovedovala.

(Mihelič 1993)

Marija Terezija je še zaostрила preprečevanje izdelave kart na črno in poslej so morali tudi slikarji kart opazno zaznamovati eno od kart s posebnim znakom ali s svojim imenom. Dobrega pol stoletja kasneje (30. januar 1788) je podoben odlok o žigovanju kart izdal tudi **Jožef II.**

Čeprav je v notranje avstrijskih deželah cvetela domača izdelava kart, je bilo tržišče odprto tudi za tuje, uvožene karte, še posebno iz znane italijanske izdelovalnice kart iz Ferrare, ki so jih prevažali v Trst z ladjami, potem pa so bili na vrsti furmani s kočijami.

Nova razvada za iger željno ljudstvo je predstavljala **loterija**, ki se je po stari celini širila iz Italije. Tip številčne loterije izvira iz **Genove**. (Mihelič 1993)

Navada izvira iz časov, ko so v Genovi prebivalci vsako leto stavili, katerih pet kandidatov mestnega sveta od skupno devetdesetih bo razrešenih. Imena kandidatov so kasneje zamenjale številke in nato je mestna uprava leta **1620** izumila **prvo loterijo**. Takšna se je

nato hitro razvila po Evropi, saj so takrat vladarji spoznali velike možnosti polnjenja njihovih blagajn z denarjem od loterije. Še istega stoletja so jo organizirali v Franciji, 1752 na Dunaju, 1754 v Pragi, leta **1772** pa celo v **Ljubljani**. Najprej se omenjajo žrebanja v veliki dvorani deželnega dvorca (sedanja velika dvorana Slovenske akademije znanosti in umetnosti). Med dozidavanjem deželnega dvorca se je loterija začasno preselila v ljubljanski Rotovž, v osemdesetih letih 18. stoletja pa je loterija dobila uglednejše poslovne prostore v hiši barona von Erberga v 10 sobah, za katere so plačevali najemnino. Kasneje, leta 1788, so si izborili prvo nadstropje stiškega dvorca, a jih je motilo vojaško stanovanje v zgornjem nadstropju, ki se ga ni dalo izprazniti in so se ponovno preselili – tokrat jim je okrožni glavar odstopil svoje lepo stanovanje.

Marija Terezija je objavila tudi povsem konkretna navodila o poteku privilegirane cesarsko-kraljevske velike loterije (Grosse lotterie) v patentu, izdanem 29. marca 1770 na Dunaju (*Vse listke za srečo se strese v kolo sreče, vse polne in prazne listke pa v drugo kolo sreče...*) Od dobitkov se je smelo odtegniti 12 % za stroške in za verske ustanove. (Mihelič 1993)

Loterija se je razvila tudi v družabnejši obliki kot javna ali družinska igra z italijanskim imenom **tombola**. Pri njej se žrebajo številke od 1 do 90, igralci pa sodelujejo z listki, na katerih je vpisanih več števil. O zadetku, ki pa ni denaren, ampak materialen, odloča ujemanje zapisanih števil z izžrebanimi. (Mihelič 1993)

Tej prvotni obliki loterije se torej kasneje pridružijo razne druge oblike (tombole, konjske dirke, športne stave itd.), ki so privabile k igri množice ljudi in so prav države, kot preganjalke iger na srečo, so tako največ prispevale k temu, da igre niso več domena zgolj bogatih slojev. (Lesnik 2000)

3.8.4 Čas od 1848 do 1918 – zametki casinoja v Portorožu

Avstrijsko kazensko pravo ni odstopalo od starejšega, novosti zadevajo **Portorož**, v katerem se je še pred vojno osnovalo društvo **Casino des Estrangers** na dan 13.6.1913. V piranskem arhivu hranijo njegov statut, kjer beremo, da je njegov namen pospeševati družabno občevanje med člani in prispevati k vzpodbujanju kopališkega življenja v tem zdraviliškem kraju. Ta namen naj bi dosegli z vzdrževanjem stalnega društvenega lokala, kjer naj bi bila članom zagotovljena možnost vsakodnevnega shajanja in kjer bi lahko igrali raznorazne legalne igre. Prirejali so glasbene večere, plese, razstave, raznovrstne predstave in športne

zabave. Seveda je bil značaj in atmosfera tega kazina drugačen od sodobnega portoroškega Casinoja, nekaj ohlapne tradicije pa ne gre zanikati.

(Mihelič 1993)

3.8.5 Čas od 1918 do prve jugoslovanske igralnice

Profesionalno ukvarjanje z igrami na slepo srečo je tudi po **Kazenskem zakoniku kraljevine Jugoslavije** spadalo pod **kaznivo dejanje** delomrznost, skupaj s potepanjem, vlačugarjenjem in beračenjem. Kršitelj je bil kaznovan z **zaporom do enega leta**, pomočnik ali lastnik ali najemnik lokala, ki je omogočal igranje na srečo, pa si je najprej zaslužil denarno kazen, nato zaporno kazen in če še to ni zaleglo, so mu **odvzeli pravico do obratovanja**.

Prvo urejanje sodi v leto 1946, ko je zvezna vlada izdala predpise o igrah na srečo. Jugoslovansko ministrstvo za finance je 1946 določilo, da naj se prirejanje loterij, tombol in drugih iger na srečo opravlja le v **humanitarne in v kulturno-prosvetne namene**. Odobritev je morala priti od pristojne oblasti, **dobitki pa so morali biti v blagu, ne v denarju**. To določilo se je zdelo smiselno tudi vladi Republike Slovenije.

(Mihelič 1993)

Prvi jugoslovanski državni zakon o igrah na srečo je bil objavljen 1962 in k igram na srečo prišteval loterije, tombole, športne napovedi, loto in druge igre, pri katerih končni izid ni odvisen od znanja in spretnosti udeležencev, ampak od naključja ali kakega negotovega dogodka; udeleženci pa imajo možnost zadeti dobitke v denarju ali v stvareh ali v obojem. Prirejanje takih iger naj bi služilo pridobivanju finančnih sredstev v **socialno-humane ter telesno-vzgojne namene in za gospodarsko reklamo**. Zakon je bil delno spremenjen in dopolnjen spomladi **1965**. Poslej so republike same smele dovoljevati delavnim organizacijam, ki so opravljale gostinske storitve ali so se ukvarjale s prirejanjem kulturno-zabavnih prireditvev, da prirejajo posamezne igre na srečo tudi v kak drug namen. Septembra istega leta je stopil v veljavo **slovenski zakon o igrah na srečo**. V prvem členu se je ukvarjal s tako imenovanim **klasičnimi igrami na srečo** in navedel, kdo izdaja dovoljenje gospodarskim organizacijam za prireditve nagradnih natečajev in srečelovov ter drugim družbenim in pravnim osebam za organizacijo loterije in tombole. V vseh ostalih členih se zakon posveča tako imenovanim **posebnim igram na srečo**, kamor je prišteval *roulette, chemin de fer, baccara simple, baccara tout va, trente et quarante, black 21, boule* in igre na igralnih avtomatih. Z namenom pospeševanja turizma je dovoljeval prirejanje takih iger s **tujo**

valuto, pri čemer pa so lahko igrali **le tuji državljani, državljanom Jugoslavije je bil vstop prepovedan**. Igralnica je morala biti organizirana kot samostojna, ločena enota, vključena v gostinsko poslopje. V njene prostore je vodil poseben vhod, kjer je bil zagotovljen nadzor nad vstopajočimi. Da se je pridobila pravica do odprtja (največ ene) igralnice, je moral kraj zadostiti strogim pravilom – v sodobnih gostinskih obratih je moral imeti na voljo vsaj 1000 ležišč za oddajanje turistom, na leto je moralo prenočiti vsaj 200 000 tujih gostov. Tem merilom sta ustrezala le **Portorož in Bled**. (Mihelič 1993)

Naslednji Kazenski zakon Slovenije iz leta 1977 v 234. členu omenja, da je kaznovan z denarno kaznijo ali zaporom tisti, ki se obrtoma ukvarja z igro na srečo, kdor mami druge v tako igro, kdor da za plačilo na razpolago prostore za igranje na srečo ali kako drugače za plačilo omogoči igro na srečo. Kazen šestmesečnega do petletnega zapora čaka tistega, ki pri igri na srečo uporabi krive karte ali slepilo. Predmeti igre na srečo in denar, najdeni pri igri, se zaplenijo. Zakon iz leta 1965 je bil leta **1980 in 1986** dopolnjen, vendar je **še prepovedoval igranje posebnih iger na srečo našim državljanom**. Država pa je imela več razumevanja za igranje na srečo pri **državni loteriji**, ki so jo vedno, od prvega določila iz leta 1946, smatrali kot (finančno) samostojno organizacijo.

Naklonjenost države do te institucije izhaja iz delitve dobička; en del se je izplačal v obliki dobitkov, drugi je bil namenjen za stroške, plače in sklade, tretji del pa se je delil med družbene organizacije za financiranje socialno-humanih, kulturno-prosvetnih in telesno-vzgojnih dejavnosti. V tem pogledu je še zgovornejše določilo dopolnjenega zakona iz leta 1965, po katerem je dohodke, ki so pripadali tej tretji skupini (družbenim organizacijam), razdelil Zvezni izvršni svet na predlog sveta Jugoslovanske loterije. (Mihelič 1993)

3.8.6 Praksa odpiranja igralnic v Jugoslaviji in Sloveniji

Za oblast še dandanes igralnice predstavljalo hudo skušnjava – kako ohraniti neomadeževan sloves in se hkrati okoristiti s to dobičkonosno dejavnostjo. Javna občila so skeptična - ni to leglo kriminala, prostitucije in pranja umazanega denarja ?

Praksa njihovih predsodkov ni potrdila in takole se je leta 1963 odprla **prva jugoslovanska igralnica v Opatiji** (tedaj še ni bilo zakonodaje o posebnih igrah na srečo, je pa temeljni zakon o igrah na srečo iz leta 1962 dovoljeval prirejanje posameznih iger na srečo tudi v kake druge namene, ne več izključno dobrodne). Naslednjega leta, **1964**, je bila odprta

portoroška igralnica v hotelu Palace, ki je že od samega začetka prirejala posebne igre na srečo v sodelovanju z italijanskim partnerjem, za katere še ni bilo ustrezne zakonodaje. Povzročila je kar nekaj sivih las tako republiškemu sekretariatu za gospodarstvo kot tudi tistemu za notranje zadeve, a je sreča na strani pogumnih, kot pravi pregovor, in res se je že septembra naslednjega leta pospešeno sprejelo slovenski zakon o igrah na srečo. Zakon je leta 1965 v bistvu legaliziral že obstoječe stanje. Leta 1969 so pretrgali vezi z italijanskim partnerjem in nekaj let kasneje se je igralnica preselila iz hotela Palace v hotel Metropol, ki je zrasel na mestu nekdanje vile San Lorenzo, ki je pol stoletja poprej orala ledino s *Casino des Etrangers*. Portoroška igralnica je profesionalno pljunila v roke ter začela zbirati poslovne in delavne izkušnje z igralništvom in kmalu začela sistematično vzgajati igralniški kader. To znanje je bilo posredovano tudi drugim nastajajočim slovenskim igralnicam od začetka devetdesetih; najprej filiali v Lipici, nato na Bledu, Novi Gorici, Kranjski Gori, Tolminu, Rogaški Slatini, Otočcu, Ljubljani, Mariboru, Kobaridu ... (Mihelič 1993)

4 ZGODOVINA IGER NA SREČO V RENESANČNIH BENETKAH

4.1 16. in 17. stoletje

Benetke, mesto tisočerih obrazov in kontradikcij, še zmeraj vzbujajo velik interes celega sveta prav zaradi njene drznosti, vzdušja pijane ekstaze, mistične preteklosti in erotičnega pridiha, ki se še danes vije po romantičnih ulicah tega nekdanj cvetočega trgovskega mesta. Poleg klasičnih oblik zabave, kot sta bila prestižni teater in glasba, so obstajale še deviantnejše, manj »ugledne« dejavnosti, ki so spravljal v delirij domače in tuje popotnike – usluge kurtizan in iger na srečo.

Po mnenju Fiorina izvira nagnjenost Benečanov h hazardiranju že iz časa samega nastanka mesta. Legenda razlaga, da se je neko pleme Venetov, da bi se izognilo barbarskim ljudstvom, umaknilo na navidezno negostoljubno in ekonomsko neprosperativno območje, kjer so zgradili edinstveno mesto na otočkih, ukradeno in istočasno ogroženo od morja. Vsekakor gre za zelo drzno, pogumno dejanje in ta nagnjenost Venetov k tvegabju se je sčasoma povečevala. Prve beneške trgovce lahko nedvomno označimo za prave hazarderje, saj so ogromno tvegali, ko so zaupali svoje blago na milost in nemilost še nezanesljivim ladjam, ki

so morale prepluti na tisoče kilometrov, polnih pasti, da so si lahko beneški trgovci izborili veliko ekonomsko prednost na svojem področju. Samo ljudje, ki so bili vsakdanjega tveganja vajeni in so si ustvarili debelo kožo, so bili lahko uspešni v trgovskih vodah, hkrati pa je bilo predajanje igram na srečo logična posledica njihovega *modus vivendi*.

(Fiorin 1989)

Prve sledi beneških iger na srečo segajo v dvanajsto stoletje; kockanje je bilo prvič dokumentirano v zakonskih aktih leta 1172, kartanje malo kasneje. Še posebno zanimivo je obdobje med letom 1500 in 1800, kjer se je igra na srečo kot privatna aktivnost majhnega obsega preobrazila v socialno značilnost celega mesta in ponesla njegov sloves po celem svetu. Skrite, temačne, privatne sobe, namenjene igram na srečo in pripadajočim aktivnostim, ki so jih izvajali tudi v družbi cenjenih kurtizan, so se preobrazile v moderne, profesionalno vodene in občudovanja vredne igralnice. Mračne srednjeveške sodbe ekleziastičnih avtoritet v zvezi z igrami na srečo so sčasoma ubrale pozitivnejšo smer, tako da so celo hazardno udejstvovanje plemiških igralcev jemalo kot merilo za ocenjevanje njihove velikodušnosti in samokontrole, čeprav se je njihovo neustavljivo širjenje po drugi strani včasih komentiralo kot znak moralne dekadence Benetk.

Igre s kartami in spolne igre so šle vedno z roko v roki in pravzaprav je težko določiti, kje je začetek enih in kje konec drugih; prvotno so imele te ženske le vlogo spremljevalk igralcev, sčasoma pa so nekatere postale celo lastnice lokalov, ki so gostili igralce. Začetni kraji izvajanja iger na srečo niso bili luksuzno opremljeni lokali, temveč beneške ulice, mostovi, polja... Postopoma pa so se potrebe spremenile, zlasti zaradi vedno večjega razlikovanja med družbenimi razredi in z afirmacijo plemstva kot nosilca politične in gospodarske moči. Najprej so se igralniške aktivnosti izvajale v pokritih prostorih, največkrat gostilnah, nato pa so se preselile v za to pripravljena zbirališča s točno določenimi statuti in celo arhitektonsko značilno obliko. Sprememba ni bila le plod želje po udobju ali potrebi izogniti se kontroli legislature, temveč jim je dajala zagon tudi potreba po sakralizaciji igre in vseh ostalih pripadajočih aktivnosti sprostitve in zabave kot čaščenemu obredu. O povezanosti med prostitucijo in hazardom pričajo zaostrene restrikcije magistrature leta 1617 glede tistih predrznih žensk, ki so se kazale v razkošnih gondolah in kočijah in ki so izkoristile vsako priložnost, da so spremenile svoja domovanja v luksuzne *ridotte* za igre na srečo (karte, kocke in drugo). Že leta 1282 naj bi bil ustanovljen en tak *ridotto* na trgu svetega Marka in v prihajajočih letih so se ti tako razmnožili, da jih je dala pod lupo sodna veja oblasti. (Fiorin 1989)

Potrebno je razčistiti dva termina, ki opisujeta kraje »grehov«, to sta *ridotto* in *casino*. V aktualnem italijanskem jeziku nimata enakega pomena, kot sta ga imela med 1500 in 1700; priča je italijansko-angleški slovar, ki so ga izdali leta 1598, kjer pod imenom *ridotto* beremo: » ...a home, a lodging, a withdrawing place. Also a company, a knot, a crue or assemblie of good followes. Also a gaming or tabling house, or other place where good company doth meete. « Prevedeno bi pomenilo »... dom, loža, odvezno mesto. Tudi podjetje, voz, ali skupina. Tudi igre na srečo ali stavna hiša ali drug kraj, kjer pride do prijetnega druženja. (Walker 1999)

Če pogledamo sodobnejše slovarje, etimološki izvor teh dveh besed ni najbolj jasen, a se ju lahko poslužimo tako za označiti majhen in zaseben prostor, kot tudi za opisat zatočišče, ki izhaja iz glagola »ridurre« (spremeniti, znižati, skrčiti, omejiti). (Zingarelli 1984)

4.1.1 Casini

Tako v šestnajstem kot v prvih desetletjih sedemnajstega stoletja so bili *ridotti* predmet pregona oblasti, hkrati pa se je pojavil še en kamen spotike – *casini*. Termin *casino* se je razširil prav na začetku sedemnajstega stoletja in je predstavljal kraj, kjer so se izvajale igre na srečo. (Fiorin 1989)

Walker je mnenja, da je bil *casino* prvič omenjen v zakonskem aktu leta 1558, medtem ko je bil prvič podrobneje opisan v nekem tekstu iz leta 1609, kjer je pisalo, da so casino obiskovali ljudje, ki so bili zelo nagnjeni k prestopništvu. Kakorkoli že, beseda *casino* naj bi bila nosilec pomena za neformalen krog ljudi. (Walker 1999)

Vzporedno s širitvijo iger na srečo in spolnih uslug v Benetkah je premosorazmerno pridobival na veljavi **beneški karneval**, ki je še dandanes svetovna atrakcija. Leta 1628 je Senat vprašal » Svet desetih «, če lahko kako intervenira pri vedno večji in neobvladljivi masi igralcev. Visoke moralne težnje so vodile k ponovnem poskusu omejevanja tistih, ki si drznejo zbirati v javnih *ridottih*, *casinih*, privatnih hišah, hišah prostitutk, trgovinah, gostilnah

ter javnih trgov in ulicah z namenom igrati s kartami ali kockami, kar je imelo navadno za posledico trošenje ne le lastnega ali družinskega premoženja, ampak tudi tujega imetja. (Fiorin 1989, 35-37)

4.1.2 Prva javna hiša iger na srečo – *Ridotto*

Leto **1638** je zelo pomembna letnica za zgodovino hazarda v Benetkah, saj je od takrat naprej na tem področju sledil **popoln političen preobrat** takratne vlade – ustanovljena je bila namreč **prva javna hiša za igre na srečo, ki jo je neposredno upravljala sama oblast**. Država je s tem z drugimi besedami priznala, da je nemočna, neučinkovita pred bujno rastočim fenomenom hazarda. Cela vrsta prepovedi, zapovedi, groženj in kazni ni prineslo zelenega rezultata – igre na srečo so postale del miselnega sistema ljudi in bi bilo brezplodno skušati izkoreniniti ta pojav z novimi in novimi strogimi zakoni.

Nedvomno je prišlo do take spremembe malce na vrat na nos, saj je le štiri leta pred tem »Svet desetih« širokogrudno pooblastila »Zatiralce bogoskrunstva« za izvajanje represije nad to razvado, ki naj bi prinašala nered in predsodke v mesto. Država se je zavedala, da tega »plevela« ne bo mogla izpuliti s koreninami vred, ga je pa lahko nadzorovala, usmerjala in skoncentrirala na točno določen geto, ki je bil glavni akter pri krojenju usode beneške republike – slavni ***Ridotto***. Igra na srečo je bila še vedno predmet pregona, a le zunaj tega geta, ki je bil na razpolago domačinom in tujcem izključno v času karnevala. (Fiorin 1989)

Ridotto, javna hiša iger na srečo, ustanovljena torej leta 1638 in ukinjena leta 1774, je postala mogoče najbolj monden prostor zabave na evropski sceni še posebno v času karnevala, čeprav se je to karnevalsko obdobje raztegovalo tudi do polovice leta – par mesecev prej za pripravo in par mesecev kasneje za implementacijo. Hkrati pa je Serenissimo zanimala tudi ogromna količina denarja, ki se je izlivala iz žepov igralcev in prilivala v žepe vzdrževalcev *Ridotta*. Mize v tem »casinu« so lahko vodili le tisti, ki so predstavljali hrbtenico republike – plemiški razred, kar se pa tiče igralcev, pa ni bilo omejitev. Edina obveza je bilo nošenje mask, ki je zakrivala čustveno stanje tako zmagovalca kot poraženca. Plemenitaškinje najverjetneje niso imele vstopa, kar pa seveda ni veljalo za kurtizane. Igralne mize za *bassetto* ali igralne mize za *faraona* (več o tipih iger na srečo kasneje) so bile v času karnevala vedno polne. Igralo se je lahko le z denarjem, tako da na slikah, ki imajo za motiv *Ridotto*, vidimo igralce s polnimi

žepi kovancev. Pri tako veliki cirkulaciji denarja skoraj ni mogoče, da ne bi bilo prostitutk in seveda tudi oderuhov, ki so izkoriščali evforično potrebo igralcev, da si opomorejo in ponovno priigrajo denar.

Priča smo torej rojstvu razsvetljene vladavine, ki je znala ta ogromen vir denarja, ki bi se sicer stekal izključno v žepe posameznikov, napeljati tudi na svoj mlin in hkrati nadzorovati igralniški svet. Ni pa prvič, da si je država polnila blagajno z denarjem, ki je dišal po strasti do igre, saj je nekaj zaslužila tudi z *loterijo*, ki jo je uvedla leta 1522.

Ta politični preobrat je hazardu omogočil, da je ugledal beli dan in ni bil več vezan le na par nočnih ur. Dejavnost je bila uvrščena med aktivnosti tako imenovanega prostega časa v prazničnem karnevalskem obdobju. Po letu 1640 se je omehčala tudi sodna veja oblasti in sodni procesi na račun igralništva so postajali vse redkejši, še posebno za igralce s plemiškim poreklom, ki se jih sploh ni več videlo na obtoženskih klopeh.

Francoski poslanik Limojon je dve leti preživel v Benetkah (1672-1674) in naredil podrobno poročilo ter Ridotto di San Moise omenil v kontekstu svobode, ki ni bila mišljena v političnem smislu – meril je na svobodo med prazniki, na zabavah in nenazadnje omenil pomembnost kurtizan za socializacijo mesta. (Fiorin 1989)

Mesto je pridobivalo vedno globlji pečat javnega svobodnjaštva in polagoma je Ridotto postal največja atrakcija domačega in tujega živeža, željnega sprostitve, zabave, adrenalina, denarja. Slednjega se je tu obračalo veliko, še posebno v času karnevala in njegova mednarodna fama je kot čebele na med privlačila na tisoče popotnikov, saj je ponujal najbolj glamurozne, raznolike in drzne predstave na takratnih evropskih tleh. Kot razlaga Fiorin, se je Ridotto lahko ponašal z izjemno strateško pozicijo na trgu svetega Marka, kjer je praktično združeval politično (vojvodska palača), versko (z baziliko) in mondano središče mesta s kar 33 bari in 114 casini v bližnji okolici ter nenazadnje kulturno središče s številnimi teatri.

Številni letaki in drugi reklamni viri pričajo o turistični razvitosti mesta, vsaj kar se tiče visokih, elitnih krogov. Ti turistični vodniki niso opevali lepote Benetk le z umetniškega vidika, ampak so osvetlili tudi ostalo ponudbo, ki je lahko različno obarvala obisk – Benetke so združevale vesele rumene in strastne rdeče nianse, ki skupaj tvorijo oranžen ton, ki

simbolizira plodnost, toplino, erotiko... Slavni italijanski komedijant Goldoni se je mesta spominjal kot kraja, kjer so eni obogateli, drugi obubožali, a nič ni zaustavilo igralce iz vseh štirih koncev sveta, kar je omogočilo veliko fluktuacijo denarja. (Fiorin 1989)

Sedež Ridotta, palača imenovana Dandolo, je videl na tisoče zamaskiranih ljudi znotraj svojih soban in pogosto so stali eden zraven drugega kralji, prostitutke, poslaniki, avanturisti, plemiči, zvodniki, mešetarji, oderuhi in povprečni ljudje. Prav ta promiskuiteta in variabilnost sta predstavljala tako moč kot šibkost beneškega karnevala; njegova moč je bila v ustvarjanju utvar povprečnim meščanom, da je družba egalitarna, kjer ni nihče privilegiran pri uživanju mestnega življenja, pa čeprav ni bil plemiškega rodu. Prav ta družbena svoboda je, po mnenju Fioriana, načela socialno-politične temelje in ta negativna posledica beneškega karnevala naj bi pospešila padec Republike ob koncu osemnajstega stoletja.

V Ridottu so veljala jasna pravila – mize so lahko upravljali le plemenitaši in to v lasuljah, togah (črne obleke, tipične za patricije), obrazi so morali biti prekriti z maskami. Tudi upravljanje igralnice je bilo zaupano le ljudem z visokim družbenim statusom. Prepovedano je bilo rezervirati igralno mizo, uživati kuhano hrano in zalagati denar, čeprav so bile seveda izjeme. Ker je bila takrat obljuba sveta dolžnost, se je igralec potrudil, da je upravitelju Ridotta denar vrnil že naslednji dan. (Fiorin 1989)

Vsekakor pa so imeli edinstveno vlogo predhodniki današnjih krupjejev, tako imenovani *tagliatori*, kar bi dobesedno pomenilo rezalci in še danes se ta termin uporablja za rezanje kart ali rezanje žetonov (gre za določene priučene ročne spretnosti pri obvladovanju igralnih rekvizitov). Ti pompozno oblečeni *tagliatori* niso manipulirali le denar bogatih mednarodnih trgovcev ali poslanikov tujih dežel, kot so to počeli v preteklosti, saj se je, posebno v naslednjem stoletju, nivo igralcev počasi zniževal. (Fiorin 1989)

4.2 ČAS 18. STOLETJA

4.2.1 Novo, svobodnejše ozračje

Dolgoletne vojne s Turki in ostale slabe politične odločitve iz prejšnjega stoletja so pustile posledice, a Serenissima je, v primerjavi s konflikti v ostali Evropi, ohranila neke vrste

politično nevtralnost in prejšnje institucije oblasti so si prizadevale ohraniti državni status pri življenju.

Sedemnajsto stoletje se je odražalo v manj agresivnem ozračju, z več humane vsakdanjosti, ki pa se ni prepuščalo dremanju, saj se je interakcija na socialnem nivoju povečala s še bolj številnimi teatri, kavarnami, prenočišči, ridotti za igre na srečo, prostori, kjer so se organizirale manjše zabave, sobe pri prostitutkah in kurtizanah (ki so jih imenovali tudi »avanturistke«, »svetovljanke«, »strankarske ženske« in podobni spoštljivejši vzdevki) in druge oblike, ki so omogočale še bogatejše in intrigantnejše socialne odnose. (Fiorin 1989)

4.2.2 Politična vloga Ridotta, njegova podoba in njegov zaton

Kot že rečeno, med igralci ni bilo zaslediti le potomcev uglednih in pomembnih plemiških družin, ampak so začeli prevladovati med igralci revni plemenitaši, ki so jim rekli »barnabonotti«, saj so njihovi predniki živeli v ulici svetega Barnaba, kjer so bile hiše last države. Šolanje so opravili na akademiji (Giudecca), ki je bila ustanovljena prav za ta rang plemenitašev in živeli so v upanju, da jim bo država ponudila manj zahtevna dela za njihovo preživetje. Prav institucija Ridotta jim je ponudila možnost zaslužka. Zanimiv je pojav privatnih organizacij, v glavnem sestavljenih iz oderuhov, ki so posojali igralcem potrebne vsote denarja v obliki nekakšnih štipendij. (Fiorin 1989)

Da je bil Ridotto ključnega pomena za mesto, je razvidno iz številnih slik uglednih umetnikov. Pravzaprav je postalo obiskovanje igralnih miz že prava moralna dolžnost plemenitašev, saj so morali braniti javno podobo mesta. Drugače povedano je pravzaprav postalo pomembneje, da so te videli sedeti za igralno mizo kot pa za mizo na seji najvišjega svetovalnega telesa. Za mladeniča, ki se je pridružil družčini igralcev kart, je to predstavljal način, kako se na neformalen način socializirati skozi igro in klepet ter stopiti v svet odraslih. Fiorin je iz virov izvedel, da so celo starši finančno podpirali sinovo »igralniško izobraževanje«, saj so vedeli, da je to naložba v njegovo politično izobrazbo.

Deduktivno lahko torej sklepamo, da so imeli Ridotto in casini zelo pomembno politično vlogo, saj so omogočali sproščeno in konstruktivno konverzacijo in kreiranje karier. Vladni odlok iz leta 1703 opisuje Ridotto na sledeč način: »...velik teater razvad z ostudno mešanico tujcev, patricijev, plebejcev, poštenih žensk in javnih kurtizan«.

Kot zanimiv pripetljaj naj omenim danskega kralja Friderika IV., ki je leta 1708 podlegel privlačni ponudbi famoznega Ridotta in se korektno maskiran spustil v igro. Pri tem je bil zelo uspešen, zmagoval dukat za dukatom in ko je napočil čas odhoda, se je poslovil v stilu njegovega ranga – simuliral je, da se je spotaknil in pri tem za sabo povlekel mizo z vsemi dukati. Zaprepaščeni šef mize je moral sam vse pospraviti in kralj je neprizadeto zapustil salo. (Fiorin 1989)

Po stotridesetih letih delovanja so Ridotto leta 1768 prenovili in po prenovi se je obiskovalcem kazal v naslednji podobi: ogromen predprostor (22 m dolg in 10 širok) je bil opremljen z naslanjaji in stebrički, kjer so se ljudje zadrževali in prijetno kremljali ob kavi in prigrizkih, slaščicah, sirih, vinu, sadju in salami. Ob stenah so bile že prve igralne mize s spretnimi rezalci in mešalci kart (predhodniki današnjih krupjejev), čeprav so imeli izključno za igralne namene deset velikih in luksuzno opremljenih soban, kjer so imeli igralci mirnejšo atmosfero. Tu ni bilo toliko koketiranja in kulinaričnega razvajanja in zato so se lažje skoncentrirali na posamezno stavo in se posvetili izključno igri. Igralci so imeli na razpolago več iger, a daleč najbolj zasedene mize so bile pri tako imenovani *bassetti*. Slednja je dominirala do nekje srede osemnajstega stoletja, nato pa jo je prehitela še ena zelo priljubljena igra s kartami – *faraone*. Med njima je veliko podobnosti, glavna razlika pa je v tem, da pri basseti niso igralci odločali o višinah stav, ampak vodja mize, poleg tega je bilo pri faraonu lažje goljufati. *Biribiss* je bila še ena priljubljena igra, ki ni zahtevala posebnih sposobnosti in znanj, saj je šlo za čisti hazard. Biribiss se lahko smatra za prednika današnje moderne rulete in ni več igra s kartami, ampak se žreba številke – igralec investira določen denar na izbrano številko, torej je ta igra tudi sorodnik loterije. (Fiorin 1989)

Večina casinojev je bila v najemu, redko kdo ga je imel v lasti. Navadno se je zbrala družčina, ki je skupaj plačevala najemnino in zadolžila nekoga za oskrbnika, ki je skrbel za čistočo, hrano, osvetljava in vse potrebno za udobje obiskovalcev in njihov sprejem na vratih. V zameno je dobil plačilo in še kakšno napitnino od zadovoljnih gostov. Vsaka taka družčina sonajemnikov je imela svoj statut, volila je svojega predsednika in se strogo držala pravil – na primer stalnim gostom je bilo treba omogočiti vsaj dve slavnostni kosili na semester, ob poroki člana pa je le ta moral plačati 25 dukatov in kosilo.

Neredko so bili med vzdrževalci frizerji ali brivci in to ne zaman – v sodnih postopkih ni bilo malo primerov, ko so ti nudili prenočišče strastnim igralcem v zakulisju salona in včasih so si tam uredili tudi mini igralnice na črno. Poleg tega pa je imel brivec ali frizer pomembno

družbeno vlogo, saj opravljajo ti javni poklici tudi nekakšno psihiatrično funkcijo, ko prisluhnejo raznoraznim izpovedim svojih strank, hkrati pa so vir najrazličnejših informacij in poznajo veliko ljudi. (Fiorin 1989)

Hazardiranje, ogromne količine denarja, prisotnost prostitutk in kurizan, korupcija med oderuhi in šefi miz in podobna »nemoralna dejanja« so nad Ridotto privabila temne oblake škandaloznosti. Velike vsote denarja so bile povezane s konzumiranjem hrane in alkohola in ljudje so začeli vedno bolj postrani gledati na tako nedisciplinirano vedenje zlasti vodij družin. »Deset svetovalcev« je 27. 11. 1774 posledično odredilo definitivno zaprtje Ridotta. Na videz zaletava odločitev je imela drastične posledice tako na turističnem področju kot na splošnem vzdušju med prebivalci, ki se karnevala brez Ridotta niso mogli zamišljati. Ridotto je postal del beneškega tradicionalnega praznovanja in ljudje so doživljali hude travme ob izgubi, zato je bilo ogromno pritožb; bornabotti so izgubili najrentabilnejše delavno mesto, igralci so ostali brez vira zabave in morebitnega zaslužka, prostitutke in kurtizane so izgubile strateško mesto, gostilničarji v bližnji okolici so ostali tudi z dolgim nosom: »Ko je igralec zmagal, je pojedel dva kopuna¹⁵, ko pa je izgubil, je od jeze pojedel za tri... Če pride Benečan domov s kopunom v želodcu, lažje naredi za Republiko še enega Benečana kot tisti, ki pride z dvema žlicama polente.« (Fiorin 1989)

4.2.3 Casini – statusni simbol

»*Volk izgubi dlako, a ne nravi*«, pravi slovenski pregovor, ki se v italijanščini glasi »*il lupo perde il pelo ma non il vizio*«, tako da so se hitro po zaprtju Ridotta namnožili privatni casini in leta 1797 so jih našteali kar 136, medtem ko je loto, ki je predstavljal organiziran hazard s strani države, še naprej cvetoče uspeval.

Kakorkoli že, v osemnajstem stoletju so casini dosegli maksimalno difuzijo, saj je bila v tistem obdobju pravzaprav neka socialna nuja imeti v lasti casino, če ti je bilo vsaj malo mar za ugled v družbi. Za plemiča, ki seveda ni imel finančnih težav, je bila last casinoja absolutna prioriteta. Domovanje je imel na drugem koncu mesta, casino pa mu je predstavljal fiksno izhodiščno točko v tem aktivnem delu mesta, kjer se je lahko prepustil strastem, mondenemu življenju ter odvrigel težo vsakdanjih skrbi – slednje se je zgodilo tudi v praksi,

¹⁵ Vrsta ribe

saj si je ob vstopu v casino slekel težke uradne obleke, ki mu jih je narekoval družbeni status. Z udobnejšimi pokrivali so pokramljali s prijatelji, pogledali kakšno gledališko predstavo, bogato obedovali in se nato še prepustili užitkom igranja bassette, faraona ali česa drugega. Daleč od oči in ušes družine in služinčadi so se počutili kot riba v vodi, še posebno, če so bile »soplavalke« privlačne, zabavne in razgledane kurtizane. (Fiorin 1989)

Casino je torej združeval dve fundamentalni sestavini: intimnost in zabavo. Več kot je tega ponujal z občutkom in prefinjenostjo, bolj je bil lokal cenjen. Mnenje, da so casinoji le kraj perversnosti in zapravljanja denarja, ni pravilno, saj za mnoge ni bil le vir igranja, ampak tudi možnost sproščene družbe v udobnih prostorih z možnostjo plesanja, kulturnega in političnega izobraževanja, flirtanja... Tudi plemkinje so rade zahajale v casinoje v družbi svojih soprogov, a sta si pogosto izbrala dva različna casinoja in je vsak šel v svojega. Je pa tudi res, da so imeli nekateri casinoji igro na drugem mestu – primarnega pomena jim je bila neka druga dejavnost, saj so bili opremljeni z razkošnimi posteljami, elegantnimi ogledali, opolzkimi slikami, udobnimi kadmi...

Kljub temu pa se je stagnacija beneškega gospodarstva še naprej stopnjevala in melanholičen konec Ridotta ni bil nič manj mizeren, kot pogled na propadajočo Republiko Serenissimo, kljub temu da je dobil slavnemu Ridotto vlogo čudovite plesne dvorane in do začetka dvajsetega stoletja še kinematografsko dejavnost. (Fiorin 1989)

Po stosedemdesetih letih se je cikel ponovil in leta 1934 je hotela Kraljevina Italija okrepiti beneško ekonomijo z odprtjem casinoja. Na začetku so sicer predlagali, da bi dejavnost hazarda umestili v mitični Ridotto in obudili magično atmosfero sedemnajstega, osemnajstega stoletja, a predlog ni vzdržal opozicije katolikov, ki so smatrali za neprimerno lokacijo zaradi neposredne bližine bazilike sv. Marka. (Fiorin 1989)

5 BARI, GOSTILNE, TRGI

Igre na karte in ljubezenske igre ne poznajo meja in poleg casinojev in Ridotta je bilo še kar nekaj lokacij za prakticiranje tega vira zabave. Med temi sekundarnimi lokacijami nosijo častno mesto bari, ki jih je legislativa leta 1759 naštel **206**. Prva taka kavarna je bila odprta leta 1683 in od takrat naprej so se množile kot gobe po dežju. V tem novem zatočišču so

Ljudje lahko pili aromatične napitke, diskutirali o politiki, filozofiji, literaturi, koketirali in nenazadnje igrali karte. Večina takih lokalov je imela, za dosego večje intimne, nad lokalom še namenske prostore. Sčasoma so tudi bari postali predmet sodnega pregona z zakoni, dekreti, uredbami in raznimi drugimi pravnimi akti z namenom zaščititi javno moralo, kot na primer zakon 1748 leta, ki je gostincem narekoval, da zaprejo lokal ob dveh zjutraj, leta 1767 pa so prepovedali vstop ženskam, čeprav je, kot že rečeno, **med teorijo in prakso v Benetkah globok prepad.**

6. ODNOS SLOVENSKE POLITIKE DO IGER NA SREČO

6.1 Splošno o igralništvu v državah EU

Najočitnejša razlika med evropsko in ameriško igralniško filozofijo je v ciljni skupini in hitrosti igre; ameriški koncept zabave je namenjen širšemu segmentu prebivalstva in je igra hitrejša, medtem ko je evropsko igralništvo konzervativnejše, počasnejše in namenjeno zgornjim ekonomskim slojem prebivalstva. Ožjemu sloju elitnih skupin ponujajo igralniško »klasko«, namenjeno »veščnejšim« turistom, z malo adrenalina in *show-a* (kar za Slovenijo ne velja več, saj vedno bolj posnema ameriški sistem). Po letu 1990 pa se tudi evropski način ponudbe iger na srečo zgleduje po uspešnem ameriškem sistemu. (Luin 2000)

Evropske države vodijo različno casinojsko politiko glede na njihovo tradicijo in kulturo, a kot povsod po svetu spada pravica prirejanje iger na srečo pod državni monopol. Ponekod imajo casinoji ključno vlogo v denarni in fiskalni politiki, v večini držav pa v funkciji turistične razvojne politike. Zaradi različnih izhodišč in ciljev spadajo casinojevske igre v okrilje različnih ministrstev – od kulturnega do turističnega in notranjega. Tudi lastniška struktura kapitala je zelo različna; v Franciji so casinoji pretežno v lasti družb, ki se ukvarjajo s hotelirstvom, v Italiji poznajo le občinske casinoje, v Avstriji pripada pretežni lastniški delež bančništvu. Obseg ponudbe in število lokacij ureja posamezna koncesijska politika in se, glede na različne politične cilje, dobiček namenja za različna področja. Največkrat se dajatve namenja pospeševanju turističnega razvoja in vzdrževanju kulturne dediščine, čeprav je slednja bolj zanemarljiva motivacija. Glede na poslanstvo posameznega casinoja v različnih državnih okoljih so tudi davčne obremenitve različne. (Luin 2000)

Kljub temu, da casino industrija doživlja razcvet širom po svetu, ostaja Evropa opazna izjema pri tej širitvi in posodobitvi. V večini evropskih dežel se praktično ni nič spremenilo v igralniški industriji v zadnjih 25-ih letih. Evropska igralniška zakonodaja se razteza od državnih monopolov na Švedskem, Finskem, v Avstriji in na Nizozemskem, do »nevidnih« klubov v Angliji ali visoko obdavčenega privatnega ali polprivatnega sektorja igralništva v večini ostalih evropskih držav. Investicije so omejene in razen igralnic z igralnimi mizami in avtomati, bari in restavracijami, ni moč najti popolnejše ponudbe, kot jo najdemo v ameriški ponudbi (tako imenovani *resort casinos*). Veliko casinojev bi se lahko postalo prava muzejska atrakcija, a kaj ko ne bi bili tako obiskani, kot so sedaj casinoji. (Pelengić 2006)

Igralništvo je prisotno v 22-ih evropskih državah, v katerih posluje čez 700 igralnic (okrog 730) in to največ v Franciji, kjer je do leta 1999 prevladoval tako imenovani evropski koncept igralništva. Od zadnjega leta preteklega tisočletja dalje pa je bilo kar 88 odstotkov vseh igralniških prihodkov ustvarjenih na igralnih avtomatih. (Pelengić 2006)

Prihodki evropskih igralnic so v primerjavi z ameriški manjši. Uradni podatki o skupnem prihodku vseh evropskih igralnic žal niso na voljo, po grobih ocenah pa naj bi se ta gibal okrog 5 milijard dolarjev, kar predstavlja le dobro petino letnega prihodka zahodnih sosedov v ZDA. Kljub temu pa je presenetljivo dejstvo, da je v Evropi kar 60 odstotkov več igralnic kot v ZDA, čeprav so te manjše in jih na letni ravni obišče manjše število obiskovalcev, ki so tudi bistveno manj potratni kot konkurenca na zahodu. (Pelengić 2006)

6.2. Obstoječa slovenska zakonodaja glede iger na srečo

Igralniška zakonodaja se je začela spreminjati leta 1993, ko so dodali k že obstoječemu 20% prometnemu davku od posebnih iger na srečo še poseben prometni davek progresivno lestvico od 5% do 40% za vse vrste iger v igralnicah (ne pa tudi za igralne avtomate v gostinskih lokalih). Leta **1995 smo dobili prvi pravi slovenski Zakon o igrah na srečo** (UL.RS št. 27 z dne 19.5. 1995), ki je odseval tedanjo državno politiko. Igre na srečo je zakon razdelil v dve kategoriji: klasične igre na srečo in posebne igre na srečo. (Jaklič 2006)

Deseti člen zakona uvršča med klasične igre razne loterije (številčne loterije, loterije s trenutno znanim dobitkom, kviz loterije), tombole, loto, športne stave, športne napovedi, srečelovi in druge podobne igre, pri čemer 13. člen določa, da smejo klasične igre na srečo občasno prirejati samo društva in neprofitne humanitarne organizacije s sedežem na območju

Republike Slovenije, ki jih določi vlada. Posebne igre na srečo pa definira 53. člen kot igre, ki jih igralci igrajo proti igralnici ali drug proti drugemu na posebnih igralnih mizah s kroglicami, kockami, kartami, na igralnih panojih ali igralnih avtomatih ter stave in druge podobne igre v skladu z mednarodnimi standardi (poker, francoska ruleta, ameriška ruleta, black jack, punto bianco, caribbean poker, 30/40, bingo, toto, big wheel ...). Posebne igre na srečo sme prirejati kot svojo dejavnost le delniška družba, ki ima sedež na območju Republike Slovenije, na podlagi koncesije (55. člen zakona). Delničarji koncesionarji so lahko Republika Slovenija, lokalne skupnosti in pravne osebe, katerih 100% lastnik ali edini ustanovitelj je Republika Slovenija. (Uradni list RS)

Poseben prometni davek se je preimenoval v koncesijsko dajatev in se odslej plačuje za vse posebne igre na srečo po 10% odstotni stopnji. Izjema naj bi bili igralni avtomati in ameriška ruleta, ki pomenijo 90% prometa igralnic, s progresivnim obdavčenjem od 5% do 35%. Pomembnejša vsebina tega zakona je tudi ureditev statusa koncesionarja in način podelitve koncesij ter koncesijskih dajatev. Poleg tega pa dovoljuje obisk igralnic tudi domačinom, (do takrat so lahko namreč v igralnico stopili le tuji gostje), lokalne skupnosti pa ne dobijo polovice predvidene koncesijske dajatve. Posebne igre na srečo se lahko torej prirejajo v igralnicah in igralnih salonih. Koncesijo za prirejanje posebnih iger na srečo podeljuje vlada, ki jo lahko podeli le pravni osebi, ki je registrirana za izvajanje te dejavnosti. Pred izdajo koncesije, ki lahko traja največ 10 let, mora Vlada RS dobiti soglasje lokalne skupnosti in mnenje sosednjih lokalnih skupnosti o opravljanju igralniške dejavnosti na njenem območju. Zakon iz leta 1995 je bil tudi podlaga za ustanovitev **Urada RS za nadzor prirejanja iger na srečo**. (Jaklič 2006)

Zakon o igrah na srečo je bil dopolnjen leta 2001 in 2003. Prvi Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o igrah na srečo z dne 29.10.2001 je med drugim dvignil obdavčitev igralnih salonov s 17% koncesijske dajatve na 20%, uredil njegovo poslovanje in omejil število igralnih avtomatov od 50 - 200 igralnih mest, uvedel on-line nadzor, odpravil omejitve glede koncesij za pravne osebe, bistveno poostil kazen za prekrške, uvedel licence za zaposlene v igralnicah, omejil uporabo igralnih avtomatov zunaj igralnic itd. Pomembno je omeniti, da je ta zakon odpravi omejitve glede števila koncesij, ki jih dobi posamezni koncesionar (v zakonu iz leta 1995 je veljalo, da koncesionar lahko dobi največ tri koncesije). Bistveno bolj urejeno in nadzorovano je postalo tudi igralništvo v salonih: koncesionar mora imeti v lasti ali upravljanju objekt turistične infrastrukture, torej gre za gostinski obrat, marino ali igralnico, kjer lahko namesti največ 200 igralnih avtomatov. (Jaklič 2006)

Drugi dopolnilni zakon iz leta 2003 je omogočil med drugim tujim pravnim osebam, ki imajo sedež v evropskem gospodarskem prostoru, kapitalsko udeležbo, ne pa samo prirejanje iger na srečo (tako kot domače pravne osebe imajo lahko tujci največ 20% navadnih delnic koncesionarja¹⁶, ki prireja posebne igre na srečo v igralnicah). Zakon ohranja velike omejitve lastništva za igralnice in nobene za igralne salone, določa število koncesij: 15 za prirejanje posebnih iger na srečo za igralnice in 45 za igralne salone – to je bistveno več, kot je načrtovano v **Strategiji razvoja igralništva (1997)** in **Strategiji razvoja slovenskega turizma (2001-2006)**. Vsekakor pa mora Vlada RS in Ministrstvo za finance upoštevati zasičenost ponudbe iger na srečo v državi in lokalni skupnosti, zagotavljanje trajnostnega razvoja, vpliv na socialno, kulturno in naravno okolje, dopolnjevanje turistične ponudbe ipd. (Jaklič 2006)

6.3 Odnos slovenske politike do slovenskega igralništva

Igralništvo je torej v tesnem stiku s politiko. Velikokrat je odvisno prav od politične sfere, kako bo dirigirala obseg ponudbe igralništva. Politično gledano je igralništvo kratkoročna rešitev fiskalnih problemov države. Ni zanemarljivo tudi dejstvo, da se iz igralništva financira in spodbuja razvoj okolja – denar se namenja v kulturo, šport, promocijo in turizem. V slovenskem turizmu je igralništvo velikega pomena, česar se zaveda tudi slovenska razvojna turistična politika. V strategiji turizma je igralništvo uvrščeno med tri prioritete turistične produkte. (Luin 2000)

¹⁶ Ne glede na prejšnji odstavek, je lahko delničar koncesionarja tudi gospodarska družba, organizirana v obliki delniške družbe, ki izpolnjuje naslednje pogoje :

1. delež posamezne gospodarske družbe ne sme presegati 20% navadnih delnic
2. delež posamezne fizične osebe v osnovnem kapitalu gospodarske družbe ne sme presegati 10% delnic, pri čemer skupni delež fizičnih oseb ne sme presegati 49% delnic
3. gospodarska družba mora izpolnjevati merila za veliko družbo po predpisih, ki urejajo gospodarske družbe, ali pa mora pretežni del prihodkov ustvariti iz dejavnosti investicijskih in pokojninskih družb oziroma skladov, bančništva, zavarovalništva oziroma bančnega posredništva ali s turistično dejavnostjo

Gospodarske družbe iz prejšnjega odstavka lahko skupaj pridobijo največ 49% navadnih delnic koncesionarja.

Dodatno omejitev navaja 58. člen, kjer za poslovanje koncesionarja potreben osnovni kapital najmanj sto **100 milijonov tolarjev** dodatnega kapitala, pa še najmanj **50%** vrednosti osnovnega kapitala (iz prejšnjega odstavka) obvezne varnostne rezerve. (59. člen)

Razvoj igralniške ponudbe države običajno urejajo z davčno politiko in koncesijskimi pogodbami. V primerih, ko hočejo ustvariti pogoje za čim večji ekonomski in turistični razvoj območij, so predpisani manjši davki, da se poveča interes kapitala za čim širša vlaganja. Tudi koncesijska dajatev, ki so jo igralniške družbe dolžne plačati za pridobitev koncesije, je najbolj razvojno učinkovita, če je dogovorjena v obvezi prireditelja iger na srečo, da zgradi in trži določeno infrastrukturo od hotelov, zabaviščnih centrov, športnih objektov in poslovno-kongresnih središč ter tako spodbuja prihod novih gostov. Značilnost naših igralnic je pritek igralcev iz tujine (nad petindevetdeset odstotkov). Igralniški prihodek predstavlja čisti priliv denarja in ne izrablja ekonomskih resursov iz svoje okolice. Problem je v davčni politiki, saj je obremenitev igralniške panoge v Sloveniji višja kot pri konkurenci. Kot navaja Dušan Luin: » Predvsem zaradi stopnjevanja tekmovalnosti, je tudi v bodoče, kot kompenzacija za frustracije, ki izhajajo iz te neusmiljene kompetitivnosti vsakdana, pričakovati rast povpraševanja po igralniškem produktu. Družbeno nespametno in neproduktivno pa bi bilo izkoristiti ta naraščajoči interes v usmerjanje te ponudbe na domači trg v smislu polnjenja proračuna. Dolgoročno bodo pozitivni učinki prisotni le, če bodo igralniški prihodki ustvarjeni s prilivom iz drugih ekonomij in če bodo koncesijske dajatve ciljno usmerjene v turistični in ekonomski razvoj območja.« (Luin 1999)

Slovenija se je v svoji Strategiji razvoja igralništva, s ciljem pospeševanja razvoja turističnih območij, odločila za moderiran razvoj igralniške ponudbe, ki bo usmerjena pretežno na tuje goste. Na ravni realne politike pa prihaja do določenega paradoksa – manjšo fiskalno obremenitev ima ponudba, namenjena pretežno domačemu trgu (ki ga je manj kot pet odstotkov), kot ponudba casino iger, ki jih obiskujejo v glavnem le tuji gostje (več kot petindevetdeset odstotkov). (Luin 2005)

Vlada RS je leta 1997 sprejela strategijo razvoja turizma v Sloveniji, v kateri je opredeljeno, da Slovenija zaradi pozitivnih ekonomskih učinkov spodbuja razvoj izvozno usmerjene igralniške ponudbe in je zadržana do igralništva za domači trg, saj ta ponudba v domačem okolju povzroča značilne socialne in tudi ekonomske eksternalije. Izvozno turistično igralništvo naj bi spodbujali tudi s pomočjo razvojno usmerjene fiskalne in koncesijske politike.

Igralnice in igralni saloni s koncesijo redno zaposlujejo več kot 2600 ljudi in če k temu prištejemo še tiste, ki delajo prek študentskega servisa in pogodbeno, lahko trdimo, da je v igralništvu zaposlenih preko čez 3000 ljudi. V casinojih prispevajo gostje iz tujine približno 90 odstotkov igralnega prometa, medtem ko je odstotek domačih gostov večji v igralnih salonih, kar pa seveda ne velja za salone, ki se nahajajo blizu sosednji ekonomij. Skoraj 90 odstotkov vsega slovenskega igralniškega prometa, ki ga realizirajo casinoji, je ustvarjenega v zahodnem delu države in od tega kar 70 odstotkov dobička proizvedejo v Novi Gorici. (Luin 2005)

Igralništvo pridno polni tako državni proračun kot lokalne proračune. V letu 2004 so samo neposredni davki od iger na srečo skupaj s koncesijsko dajatvijo preseгли **20 milijard tolarjev (83,45 milijona eurov)**, lokalne skupnosti, ki jim pripada tovrstna koncesijska turistična dajatev, ker tam poslujejo igralnice, so dobile **4.5 milijarde tolarjev (18,77 milijona eurov)** namenskih sredstev. Ta sredstva naj bi bila v pretežni meri namenjena spodbujanju turističnega razvoja okolja. Del sredstev iz koncesijske dajatve je namenjen tudi športnim in invalidskim organizacijam. Če k neposrednim igralniškim davkom prištejemo še neodbitni DDV ter druge davke in dajatve zaposlenih, potem lahko zaključimo, da 2500 zaposlenih v tej dejavnosti, kar predstavlja približno 0.5 odstotka delavne populacije v Sloveniji, prispeva v državno malho približno 2 procenta sredstev. (Luin 2005)

Mednarodni inštitut za turizem, ki je razvil posebno metodologijo izračuna in spremljanja turističnih tokov in predvsem njihove učinke na narodno gospodarstvo, je prvič v letu 2004, po naročilu ministrstva za gospodarstvo, izračunal ekonomski obseg igralništva in pri tem upošteval vso igralniško turistično potrošnjo, torej vse kar turist porabi ob obisku v igralnico. 23. marca 2006 je podatke, ki se nanašajo na leto 2000 in 2003, na Gospodarski zbornici predstavil predsednik **Nacionalnega turističnega združenja** ter direktor **Mednarodnega inštituta za turizem, Janez Sirše**. Rezultati so zelo zanimivi, saj pokažejo tudi, da je igralništvo tudi po produktivnosti na zaposlenega v samem vrhu: slovensko povprečje je 6.5 milijona tolarjev (27.124 eurov) dodane vrednosti na zaposlenega, v igralništvu je pred leti dodana vrednost dosegla 21,9 milijona tolarjev (91.387 eurov) na zaposlenega, v farmaciji pa na primer 29,1 milijona tolarjev (121.432 eurov). (Pelengić 2006)

Janez Sirše ostaja mnenja, da bi se z ustrezno politiko del davkov vračal nazaj v dejavnost in da se spleča razvijati to dejavnost. Igralnice so z davki vse bolj obremenjene, saj se je davčna obremenitev od leta 2000 do leta 2003 po njegovih besedah bistveno povečale: od leta 2000

do 2007 so se davki zvišali za 41 odstotkov, medtem ko so se prihodki igralnic povišali za 27 odstotkov. Davek na igre na srečo je v letu 2003 je vsem igralnicam Slovenije odvzel 9.94 milijarde tolarjev (41,47 milijonov evrov). Poleg tega so slovenske igralnice plačale še posebno koncesijsko dajatev v višini 7.8 milijarde tolarjev (32,54 milijonov evrov), kar skupno predstavlja 1.39 vseh davkov v Sloveniji. Na milijon tolarjev proizvodnje plačajo igralnice 505.000 tolarjev davkov, kar je osemkrat več kot farmacija. Sirše je še poudaril, da delež davkov na igralništvo dosega 26 odstotkov dodane vrednosti, medtem ko pri ostalih dejavnostih ne doseže niti 5 odstotkov. (Pelengić 2006)

Redni profesor na ljubljanski ekonomski fakulteti, dr. Marko Jaklič, je za časopis Finance v intervjuju podal mnenje, da bi se morala država lastniško umakniti ter spremeniti davčni sistem. Za Hitovo krizo krivi lokacijske težave, zgrešene tuje in domače naložbe, protikadilski zakon (kar se je pokazalo tudi pri italijanskih konkurentih, ki so protikadilske ukrepe implementirali tri leta pred Slovenijo) ter navzkrižni interesi lokalnih subjektov ter državnih akterjev (Kad, Sod, Ministrstvo za finance) ter sindikatov. V marsičem spominja na nekdanje socialistično podjetje, kjer nihče ne ravna z imetjem odgovorno in brez dolgoročno naravnanih naložb. blejsko in portoroško igralništvo pa je, po njegovem mnenju že nekaj let v krizi. Eden izmed razlogov za slabše poslovanje igralnic je tudi v podeljevanju koncesij pijavskim igralnim salonom, pri čemer nekateri poslovno cvetijo, drugi pa se borijo z rdečimi številkami. Ne samo, da je igralnih salonov preveč, tudi neraziskano spletno igralništvo pridobiva na veljavi in odžira kruh obstoječim ponudnikom. Glede obstoječe igralniške davčne politike je Jaklič mnenja, da onemogoča večje vlaganja v dodatno (ne)igralniško ponudbo in vlaganja v tujino, za latentno lokalno povpraševanje pa se mu zdi davčna obremenitev v mejah normale.

Jaklič vidi perspektivo v manjšem številu večjih igralnic in igralnih salonih, ki naj bi bili družbeno manj škodljivi ter imeli bolj transparentno poslovanje, kar olajša nadzor. Od trenutnih podeljenih 15 možnih koncesij igralnicam, jih je podeljenih le 11. Obstoječa državna politika tudi ne omogoča tujim vlagateljem, da bi šli v večje igralniške resorte, ki ne bi bili namenjeni le lokalnemu prebivalstvu, pri čemer je velika verjetnost, da se vlak zamudi, če se ne ukrepa pravočasno kot to počneta Španija in Madžarska. Pri tem pa ne zanika nevarnosti, da bi taki igralniško-turistični giganti ogrozili obstoja obstoječim ponudnikom tovrstne zabave. Jaklič opozarja na dvojno obdavčitev, ki so velik trn v peti igralničarjem – davek od iger na srečo in koncesijski davek se plačuje od iste osnove, kar bi bilo potrebno spremeniti in raje spodbuditi velike igralniške sisteme. (Jaklič 2009)

Magistrica Helena Golubovič iz Združenja igralnih salonov PROZIS pod vodstvom Joca Pečečnika je mnenja, da je ekonomski pomen igralnih salonov v Sloveniji vse večji in si prizadevajo aktivno sodelovati pri oblikovanju nove zakonodaje, ki bo izboljšala alarmantno stanje delujočih igralnih salonov, ki naj bi v letu 2008 državi Sloveniji plačali skoraj 52 milijonov evrov dajatev, igralnice pa okoli 64 milijonov evrov. Gospa Golubovičeva poudarja ne le dejstvo, da naj bi bilo igralništvo najbolj razvit slovenski turistični proizvod, ampak tudi naj bi pripomoglo k delovanju invalidskih, humanitarnih ter športnih organizacij. Trenutna davčna zakonodaja naj bi dolgoročno pomenila pokop slovenskega igralništva, ne njegov razvoj. Ne vidi smisla vztrajati pri dveh tipih koncesije in predlaga znižanje koncesijskih dajatev, ki naj bi bile glede na druge gospodarske subjekte v tem trenutku ekstremno visoke. Poleg dajatev, ki jih plačujejo tudi drugi gospodarski subjekti, so koncesionarji zavezani plačevati še dve dodatni dajatvi iz iste osnove. Davek od posebnih iger na srečo se plačuje po 18-odstotni stopnji od davčne osnove, koncesijska dajatev pa po 20-odstotni stopnji od iste davčne osnove – koncesionarji plačujejo visok davek na davek, ki ne upošteva spremenjenih tržnih in sistemskih razmer v igralniški panogi. Še dodaten prikrit davek je neodbitni DDV. Gospa Golubovičeva polaga državi na srce, da če se ne bo zmenila za obstoječe težave, se lahko pričakuje likvidacija mnogih igralniških družb, kar pa bi precej obremenilo tudi državno blagajno. Zaradi nastale gospodarske krize so mnoge igralniške družbe postale plačilno nesposobne in posledično prisiljene zniževati stroške, kar največkrat pomeni odpuščanje zaposlenih, zniževanje plač in ukinitvev naložb v dodatno turistično ponudbo. Njen predlog je tudi ne le ureditev, temveč celo ukinitvev spletnih iger na srečo, kot nevaren in netransparenten faktor povečevanja odvisnikov od iger na srečo in pospeševalec pranja denarja. Igranje prek spleta naj ne bi ogrozilo le obstoja delujočih igralnic in igralnih avtomatov, temveč naj bi omogočala igranje tudi mladoletnim osebam. Slovenski trg se ji v tem trenutku ne zdi pretirano zasičen s ponudniki igralniških storitev, saj je dodeljenih 15 koncesij za igralnice in 45 za igralne salone, kar pa ni v celoti izkoriščeno. (Golubovič 2009))

Vodja hitovega oddelka Korporativno komuniciranje, mag. Tilen Majnardi, je mnenja, da je obstoječa slovenska zakonodaja glede iger na srečo neprimerna iz več razlogov: z visoko obdavčitvijo naj bi delovala destimulativno v naložbenem smislu in s tem neposredno zavirala razvoj slovenskega igralniškega turizma. Misli, da bo država težko davčno popustila, še posebno ker naj bi med zakonodajalci vladal predsodek, da je igralništvo gospodarska panoga. Prav davčna politika naj bi sicer razmeroma zdrava podjetja pehala v prepad. Gospodarska kriza naj bi delovala le kot pospeševalec propada mnogih igralniških podjetij. Najbolj

obremenjene naj bi bile tiste igralniške družbe, ki poleg iger na srečo ponujajo dodatno turistično ponudbo, ki je načeloma manj dobičkonosna. Prednost igralnih salonov naj bi bila tudi v tem, da so v privatni lasti in naj ne bi bili toliko pod pritiskom (para)državnih akterjev. Zakonodajalec nalaga igralniški panogi, poleg vseh ostalih dajatev, še posebno igralniško dajatev, davek od iger na srečo, ki pa znaša kar 18 odstotkov bruto realizacije posamezne družbe. Poleg tega so še koncesije, ki se plačujejo po progresivni stopnji od 5 do 20 odstotkov za igre na igralnih avtomatih in 5 odstotkov za žive igre. Problem je v tem, da podjetja praktično plačujejo pravno in racionalno sporen davek na davek, saj je osnova za plačevanje prej omenjene koncesije enaka osnovi posebnega davka od iger na srečo. Kot plastičen primer dosedanje prakse je navedel matično podjetje Hit, ki je v letu 2008 od 206 milijonov evrov bruto realizacije plačalo državi čez 100 milijonov.

Majnardi poudarja, da naj ne bi bil problem igralniških družb v samem plačevanju osnovnih dajatev ali socialnih prispevkov, ampak v nerazumljivo visokih igralniški dajatvah, ki so ostale nespremenjene od leta 2002. Ker so se od leta 2002 položaj na trgu in makroekonomske razmere spremenile, naj bi bilo vztrajanje na tako visokih dajatvah za igralniška podjetja pogubno. Posledice se poznajo tako v drastičnem zmanjševanju naložb, zniževanju plač, odpuščanju delavcev, zmanjševanju sponzorstev in donacij na vseh družbenih segmentih, krčenju marketinških aktivnosti itd. Vse skupaj zmanjšuje kakovost storitev in prepoznavnost na trgu, kar zopet poveča upad prihodkov igralniške družbe. Posledično stagnira tudi socialna dobrobit posamezne neposredno in posredno vpletene regije, saj so v igralniško dejavnost vpleteni številni podizvajalci, obrtniki in dobavitelji.

Majnardi izpostavlja tudi konzervativno držo slovenske vlade v primerjavi s sosednjo Hrvaško, Madžarsko in Italijo, ki razmišljajo o bolj liberalni igralniški zakonodaji. Hrvaška je že pred leti sprejela bolj liberalno zakonodajo glede iger na srečo, Madžarska že intenzivno razmišlja o Eurovegasu, Italija pa po nekaterih podatkih že novači ruski kapital za implementacijo nekaterih ambicioznejših projektov. Poleg tega je Italija že pred kratkim liberalizirala zakonodajo glede prirejanja iger na srečo v gostinskih lokalih. Slovenija naj bi nastopala le kot pasivna opazovalka dogajanja, saj naj bi bila še zmeraj močnejša kratkoročno naravnana proračunska logika v škodo dolgoročno naravnanimu načrtovanju, ki ohranja stabilnost podjetij in samih delavnih mest.

(Majnardi 2009)

6.5 Nekaj besed o podjetju Hit d.d.

Podjetje HIT ni le daleč največji ponudnik igralniške zabave v Sloveniji ampak sodi v sam vrh evropskih tovrstnih dejavnosti. Delniška družba s sedežem v Novi Gorici je v slovenskem turističnem prostoru znana po prirejanju iger na srečo, hotelirstvu, gostinstvu, zabavnih programih in drugih obrobni dejavnostih. (Hit 2005)

»Misel, da je za kakovostno turistično storitev potrebno ponuditi tržno novost, ki bi ji dalo bogatejšo vsebino, je botrovalo nastajanju drugačne turistične, gostinske in zabaviščne ponudbe v Novi Gorici, Sloveniji in tudi Evropi.« Gre torej za pogumen in izviren projekt ne le za majhno in mlado mesto, ampak za celotno Evropo. Hit je pionirski projekt, ki je vnesel nov koncept turistične ponudbe. (Hit 1994)

V 25 letih se je iz majhnega gostinskega podjetja, s sedežem v današnjem hotelu Sabotin v bližnjem mestecu Solkan, razvila uspešna in kompleksna igralniško-turistična družba. Ustanoviteljica družbe je RS, lastništvo delnic pa je v 40 odstotkih v lasti Pidov in ostalih delničarjev, prav toliko odstotkov pripada državi (oziroma Kapitalski družbi, KAD, ter Slovenski odškodninski družbi, SOD), preostalih 20 odstotkov pa je v lokalnih rokah petih občin (mestna občina Nova Gorica, občina Šempeter-Vrtojba, občina Kranjska Gora, občina Rogaška Slatina in občina Novo mesto). (Hit 2005)

V Sloveniji je HIT začel orati ledine na igralniškem polju leta 1984 s prvim igralnim salonom v hotelu Park v Novi Gorici. Za rojstni dan HIT-a, kot poznamo danes, velja pravzaprav leto 1983, ko so v juliju potekali trije referendumi, na katerih so se delavci treh TOZD-ov: Park, Gostinstvo Rožna dolina in Gostinstvo Nova Gorica – Sabotin, so se odločili za skupno pot in se združeni 1.1. 1984 preimenovali v HGP Gorica. V nekaj letih se je oblikovala kratica HIT (Hoteli, Igralnica, Turizem). Hit je zasnoval Danilo Kovačič, ki se je kot uspešen podjetnik znal upreti političnemu tozdiranju in vse enote finančno združil pod isto streho.

V Novi Gorici so bili v 70-ih letih trije hoteli – Park, Argonavti (na mestu zdajšnje Perle) in Sabotin. Hotel Park, ki so ga zgradili v 50. in 60. letih, je bil dotrajan, hotel Argonavti, ki so ga zgradili leta 1975, pa je bil konstrukcijsko slabo zasnovan in je kmalu šel v stečaj. Nad goriškim gostinstvom so se nabirali črni oblaki, združeni gostinski obrati pa so izkoristili izkoristili dovoljenje Hotela Argonavti za izvajanje iger na srečo na igralnih avtomatih.

Ministrstvo za finance je dovoljenje preneslo na HGP Gorica in tako so začeli načrtovati igralnico v Parku. Seveda skeptikov, ki so bili prepričani, da igralništvo v Novi Gorici nima prihodnosti, ni bilo malo. (Hit 1994)

Decembra 1984 je hotel Park naredil še en pogumen korak na poti igralništva: odprli so Roulette Salon z eno mizo nove igre *boule* in tridesetimi igranimi avtomati. Igralnico so odprli s pomočjo portoroške igralnice, ki je izobrazila prvo generacijo krupjejev, vpeljala dejavnost ter posodila 500 milijonov takratnih dinarjev (celotna investicija obnovitve Hotela Park je znašala 4 milijarde takratnih dinarjev) za ureditev igralnice in restavracije v Parku. Pogodbene obveznosti do portoroške igralnice so bile izplačane že v dveh letih. Marca leta 1985 je bilo v igralnici za tiste razmere rekordno število gostov - več kot 500. Mladi, ambiciozni ljudje so si zastavljali vedno bolj visoke cilje.

Prvi zaposleni v Parku so bili predvsem uslužbenci, ki so bili potrebni na igralnih mizah, blagajnah, strežbi in varnosti. Danes Hit vse svoje kadre izobražuje sam z interno šolo, poleg tega pa spodbuja s štipendiranjem, organizacijo seminarjev, tečajev in predavanj v samem podjetju ter v tujini. (Hit 1994)

Podjetje je iskalo svoje izzive tudi onstran meja, zlasti v državah bivše Jugoslavije in ostalem evropskem prostoru. Zaradi vedno večje raznolikosti in kvantitete ponudbe, si je leta 2004 HIT, ob praznovanju svoje 20-letnice, spremenil tudi korporativno identiteto z novimi svežimi barvami, z novo korporacijsko znamko *Hit Universe of Fun* ter v letu 2005 predstavil nove krovne tržne znamke – *Hit Stars*, ki zajema predvsem igralniško-zabaviščno dejavnost, *Hit Holidays*, ki združuje hotelske, gostinske ter druge turistične dejavnosti, in *Hit Stardust*, ki pomeni spletno igralništvo.

Konec leta 2005 je bil HIT sestavljen iz 9 odvisnih družb v Sloveniji in tujini, z letno realizacijo 66.5 milijarde tolarjev. S čistim dobičkom 7 milijard tolarjev pa sega v sam vrh uspešnih turističnih ponudnikov v Evropi. (Hit 2005)

Srce in pljuča družbe Hit najdemo v Novi Gorici v zabaviščih Park in Perla. Hit ima poslovalnico tudi v Kranjski Gori, dve manjši igralnici v Rogaški Slatini in na Otočcu. Veliko energije družba Hit posveča dvem turističnim destinacijam: v Novi Gorici in Kranjski Gori (do leta 2006 je bilo v ti dve ciljni destinaciji vloženi več kot 12 milijard tolarjev), z že uresničenim projektom Maestral v Črni Gori, ko je od leta 2003 začela obratovati igralnica

ustanovljena z družbo Internacional Skopje, kjer je Hit 20 odstotni lastnik, in s projektom igralniško-zabavišnega centra v Šentilju pa Hit vstopa na nove trge. (Hit 2005)

Izvedba projekta mega zabavišča na Goriškem (več o tem kasneje) bi pomenila nov narodno-gospodarski turistični impulz. V Kranjski Gori je Hit do leta 2005 prevzel večino hotelskih kapacitet in začel aktivno oblikovati podobo te turistične destinacije. Hit je do 2006 vložil 600 milijonov tolarjev v povečanje kapacitet, dvig kakovosti storitev in obnovo zgradb hotelov Larix, Prisank, Kompas in Alpina in poleg tega v partnerstvu z žičnicami pomaga pri obnovi žičniške infrastrukture. V okviru odvisne družbe Hit Alpinea pa že načrtuje nove investicije v razvoj turistične in športne infrastrukture – leta 2005 je bila odprta nova večnamenska športna dvorana Vitranc. Poleg tega je še družba Hit Coloseum reorganizirala Coloseum Club v Sarajevu iz klasične igralnice v igralniško-zabavišni center. Spomladi 2006 je zrasel ob mednarodnem mejnem prehodu Vrtojba nov igralni salon Drive-in, leto pred tem (2005) pa je nastala družba ICIT (Informacijski Center Igralniške Tehnologije) z namenom poenotenja in razvoja informacijske tehnologije ter razvoja programov tehnoloških produktov. V letu 2006 bo Hit v obnovo obstoječih zmogljivosti in v gradnjo novih investicij investiral več kot 28 milijard tolarjev. (Hit 2005)

PARK (Nova Gorica)

V Hitovi »info brošuri« lahko preberemo, da je Parkova igralnica prijetno in prijazno okolje, kjer je igra na številnih mizah in igralnih avtomatih vedno v zadovoljstvo igralca saj se lahko se pohvali z dolgoletno tradicijo, sproščenim vzdušjem, slovi po organizaciji turnirjev in srečanjih najzahtevnejših gostov. Po prenovi Parka z več kot dvajsetletno tradicijo, ki se bo zaključila junija 2007, bo ponudba še kvalitetnejša in pestrejša. Trenutno lahko polnoletna oseba z vsakdanjim oblačilom (večerna toaleta sploh ni obvezna) svojo srečo preizkusi na kar 528 igralnih avtomatih in 38 igralnih mizah 24 ur na dan 356 dni v letu in to brez vstopnine od ponedeljka do četrta, za vikend pa odšteje 5 EUR. Ta najstarejša novogoriška igralnica ponuja (zdaj že bistveno manj) dvakrat na večer tudi *bingo*, razne športne stave (nogomet, tenis, košarka, različne dirke) in svetovno znane turnirje v pokru, blackjacku in backgammonu ter občasne koncerte in zanimive goste za sladokusce zlasti italijanskih TV zvezd (Beppe Grillo, Al Bano, Umberto Tozzi, Patty Bravo, Riccardo_Cocciante...). Poskrbljeno je tudi za potešitev lakoto v restavraciji (po prenovi bodo tri različne restavracije) z mednarodno priznanimi kuharji, ki gosta razvajajo predvsem z mediteranskimi specialitetami. Parkov hotel

trenutno poskrbi za mirno in udobno noč v 78 sobah in 4 apartmajih s štirimi zvezdicami, ki nudijo klimo, TV, mini bar, telefon in sef. (Hit 2008b)

PERLA (Nova Gorica)

Perla po svoji velikosti, slikovitosti in ponudbi zabave sodi, kot ena največjih evropskih igralnic, v sam evropski vrh: osončje zabave in sproščenega vzdušja na več kot 1000 igralnih avtomatov (z najnižjo stavo že za 1 cent) in številnih (okrog 60) igralnih mizah, ki se lahko postavlja tudi s pestrim zabavnim programom s številnimi raznoraznimi spektakli, koncerti, tematski večeri, namenjeni damam (Ladies nights), gospodom (Gentlemen's nights), posameznim zodiakalnim znamenjem (Astro party), nagradnimi igrami, bingom in mnogimi drugimi oblikami zabave in sprostitve. Za gosta, ki si zaželi odrskih luči, priljubljenih in mednarodno priznanih zvezd (Claudio Baglioni, Teo Teocoli, Massimo Ranieri, Pooh, Dee Dee Bridgewater, Nek, Gigi D'Alesio, Amadeo Minghi, Fichi d'India...) in glamurja je na voljo v spektakelski dvorani *Arena* s 340 sedeži z vedno novimi presenečenji. V diskoteki *Captain Hook's Club* pa bo del predstave gost sam, ki lahko zapleše pozno v noč ob različnih zvrsteh glasbe. Sinfonija za čutila, ki so občutljiva za kulinarične dobrote, predstavlja elegantna restavracija *Calypso* s francoskim načinom strežbe. Namenjena je pravim gurmanom, ki uživajo v prefinjenih okusih in aromah kot so morske in flambirane jedi. Restavracija *Mediterraneo* »a la carte« nudi pestro izbiro hladnih in toplih predjedi, ribjih in mesnih specialitet, pester izbor zelenjavnih poslastic in vrhunska vina. Tretja restavracija pa se imenuje *Oceanis* in gre za moderno samopostrežno restavracijo (a la carte) po načelu »vse, kar lahko poješ« po 9,90 EUR na osebo med tednom, med vikendom in italijanskih prazničnih dneh pa 19,90 EUR. Poleg ostalih drobnih kulinaričnih užitkov v njenih barih, se v Perli potrudijo tudi za sprostitvene dejavnosti v novem Spa Perla z raznoraznimi klasičnimi in eksotičnimi masažami, kozmetičnimi uslugami, bazenom, finsko in turško savno, manjšim fitnessom ter personaliziranimi paketi z vrhunsko opremljenimi prostori in kozmetičnimi izdelki. V tej mlajši novogoriški igralnici je na voljo tudi konferenčni center z najsodobnejšo tehnologijo za kongrese, seminarje in druga večja poslovna srečanja. Hotel s štirimi zvezdicami nudi 94 sob in 11 apartmajev s SAT TV, minibarom, telefonom in klimo. (Hit 2008c)

KORONA (Kranjska Gora)

Ob vznožju Julijskih Alp, tik ob tromeji Slovenije, Avstrije in Italije sije Korona v Kranjski Gori. Ali so vam zvezde finančno naklonjene lahko gostje preizkusijo na 329 igralnih avtomatih in 22 igralnih mizah, poleg tega nudi tudi odlične koncerte, zabavne programe, gurmanske užitke, bingo ter prijeten hotel v objemu gozda. V spektakelski dvorani *Teater* so gostovali že Ivana Spagna, Giorgia, The Platters, Little Tony, Bobby Solo, New Swing Quartet, Gibboni, Oliver Dragojević, Severina in mnogi drugi medijsko uspešni estradniki. V Koroni sta na voljo dve restavraciji: *Montana* je primerna za goste, ki uživajo v ribjih in mesnih specialitetah, medtem ko je restavracija *Garden* namenjena ljubiteljem samopostrežnosti po principu »vse, kar lahko poješ« za samo 13 EUR na osebo. Počitek v okusno urejenih prostorih in pozornim osebjem najdejo gostje v hotelu s štirimi zvezdicami, ki ima trenutno na voljo 25 sob in štiri apartmaje.

(Hit 2008d)

AURORA (Kobarid)

V idiličnem gorskem svetu lahko doživijo gostje nepozabne trenutke sreče in zabave na igralnih mizah in avtomatih ali pa se razvedrijo ob pestrem in skrbno pripravljenem zabavnem programu. V centru igre in zabave razvijajo tudi s kulinaričnimi dobrotami z ribjimi, mediteranskimi in italijanskimi specialitetami, v baru pa so na voljo razni prigrizki in koktajli. Tudi ta igralnica je odprta 24 ur na dan, vse dni v tednu in na več kot 200 najmodernejših avtomatih (kapacitete se večajo) lahko igramo že za najnižjo stavo 1 cent. S svojo mešanico elegance in domačnosti je Aurora res nekaj posebnega. Poleg čarobnega okolja razvaja tudi ustrezljivo osebje ter zabavni program, ki nudi ogled priznanih glasbenih in plesnih skupin iz Italije, Brazilije, Francije, Anglije ter mnogi drugi. Ta neokrnjen kotiček blizu italijanske meje nudi v vsakem letnem času obilo užitkov, zlasti za ljubitelje adrenalinskih športov (veslanje, rafting, gorsko kolesarjenje, planinarjenje, smučanje na Kaninu, sankanje, lov, ribolov, padalstvo in še mnoge druge aktivnosti).

(Hit 2008e)

CASINO DRIVE-IN (Vrtojba)

Edini Hitov igralni salon ima strateško zavidljivo pozicijo tik ob avtocesti na mednarodnem mejnem prehodu Vrtojba. Omogoča postanek za preskus sreče na trenutno 200 avtomatih

(kapacitete se večajo) in elektronskih ruletah ter okrepčitev z dobrotami kuharskih mojstrov in manjšim zabavnim programom s kabareti, ter glasbeno in plesno zasedbo. (Hit 2006)

COLOSEUM CLUB (Sarajevo)

Zabavišni center Coloseum Club v Sarajevu v bližini starega mestnega jedra in znamenite pisane Baščaršije na široko odpre svoja vrata sproščeni zabavi ob igri, koncertih, zabavnem programu in vrhunskih kulinaričnih užitkih. Igralnica ponuja 116 igralnih avtomatov in 12 igralnih miz, restavracija *Arena* in bar pa klasično evropsko ponudbo z bogatim izborom vin. Je priljubljeno zbirališče Sarajevčanov. (Hit 2006)

CASINO DAMA (Gornja Radgona)

Gornja Radgona, mesto sejmov in radgonske penine, je ponujala tik ob slovensko-avstrijski meji igralniške užitke v manjšem igralnem salonu z 98 najmodernejšimi igralnimi avtomati, elektronsko ruleto, občasnim zabavnim programom in elegantnimi koktajli, a je kot tak leta 2009 propadel. (Hit 2006)

CASINO FONTANA (Rogaška Slatina)

Nahaja se v sklopu svetovno znanega zdravilišča centra Rogaška Slatina, kjer lahko gostje v neposredni bližini mineralnih vrelov tudi igrajo na srečo v manjši Hitovi igralnici v mediteranskem slogu s 100 igralnimi avtomati, 8 igralnimi mizami, priložnostnim zabavnim programom in okrepčilnim barom. (Hit 2006)

CASINO` KASTEL (Otočec)

Sredi privlačnih dolenskih gričev na otoku reke Krke leži idiličen grad častitljive starosti in zgodovine in v tem romantičnem okolju je bila Hitova igralnica s pestrim izborom iger, 60 igralnimi avtomati, 4 igralnimi mizami, občasnim bingom ter priložnostnim zabavnim programom. Podobno kot Dama je projekt propadel. (Hit 2006)

MOND (Šentilj)

V Šentilju so lahko ponosni na novo, moderno in estetsko dovršeno igralnico z nekaj več kot 400 igralnimi avtomati in 26 igralnimi mizami. Poleg najsodobnejših igralnih avtomatov in igralnih miz s ponujajo izjemno kulinarično razvajanje v vrhunski restavraciji Harmonia in v samopostrežni restavraciji Bazar. Mond je tudi zelo privlačna destinacija za razna poslovna srečanja s svečanimi večerjami, cabaretom, zabavnim programom itd. (Hit 2008č)

6.6 Predstavitev projekta megazabavišča

6.6.1 Politično-ekonomski vidik

Julija 2005 smo lahko v časopisu Finance zasledili prvi članek, ki je obravnaval družbo Harrah's in družbo Hit kot morebitna poslovna partnerja z naslovom: »*Viva Nova Gorica ! Ena največjih igralnic v Evrop*« in podnaslovom: »Predstavljajte si za tri nogometna igrišča igralnih površin in hotelski kompleks z dva tisoč luksuznimi sobami«. Prestavljena je bila zanimiva primerjava zneska, ki je potreben za prevzem ljubljanske farmacevtske družbe Lek, za katerega je bilo potrebno odšteti 203 milijard tolarjev (847,10 milijonov evrov) za prevzem, za NLB 113 milijard tolarjev (471,54 milijonov evrov). (Finance 2005)

Novembra 2005 smo lahko v Financah prebrali, da bosta družbi Hit in Harrah's Entertainment v Las Vegasu podpisali poslovni dogovor v obliki pisma o nameri za izgradnjo mega zabavišča, kjer bodo določeni pogoji in okvir za izgradnjo zabaviščno-potrošniškega centra na Goriškem. Nameravali sta zgraditi 800 milijonov evrov vreden center, kjer naj bi tako slovenska kot ameriška družba prispevala vsaka polovico finančnega vložka, pri tem naj bi se delila tudi lastniški delež in pravice do upravljanja. Po besedah takratnega dolgoletnega predsednika uprave Hita, Branka Tomažiča, bi Hit z novo ponudbo povečal število gostov z 1,5 milijona letno na 3,1 milijona letno, letni prihodki pa bi se s takratnih 240 milijonov evrov do leta 2008 zvišali na 420 milijonov evrov. Takratni premier Janez Janša je sredi oktobra 2005 zagotovil, da je »*vlada ob zagotovilih, da bo imel projekt pozitivne posredne in neposredne učinke, pripravljena prilagoditi tudi zakonodajo*«. (Finance 2005)

Čez nekaj dni smo lahko brali v Financah in drugem dnevnem časopisju, da so Hit-ovci podpisali pogodbo o ustanovitvi skupne družbe z največjo svetovno igralniško družbo Harrah's. Vsebina pogodbe ni bila objavljena, se je pa zvedelo, da bosta družbi projekt, vreden okoli milijarde evrov, začel delovati kot poslovno-zabaviščni-igralniški kompleks že leta 2008, če bo slovenska vlada pohitela s spremembami igralniške zakonodaje. Družbi sta želeli, da država popusti pri davčni zakonodaji, omejevanju izdaj novih igralniških licenc, predvsem pa popravi igralniški zakon, ki omejuje lastništvo igralnic na 20 odstotkov ter na posebne finančne institucije. (Finance 2005)

Okvirni novi zakon o igralništvu naj bi bil že pripravljen, so novinarji Financ izvedeli od neuradnih, a zanesljivih virov, ki naj bi ga vlada obravnavala do konca leta 2005. Tako naj bi bile odpravljene 20-odstotne omejitve lastniškega deleža v kapitalu igralniške družbe ter zmanjšali naj bi zelo visok davek na igralništvo, ki je **zdaj skupno 38 odstoten**, vlagatelja pa ga želita znižati na **okoli 20 odstotkov**. (Finance 2005)

V igralniško-zabaviščnih centrih je na voljo kakovostna in raznolika ponudba iger na srečo, zabavnega programa, glasbe, kulinarike, hotelskih in »wellness« storitev (zdraviliški programi namenjeni sproščanju in čiščenju telesa ter duše). Pozitivne makroekonomske učinke igralništva se lahko doseže le v primeru, če igralniška potrošnja izhaja iz drugih ekonomij in če gostje veliko trošijo tudi za druge turistične storitve, ne le za igralniške. Slovenske igralniške družbe, ki tržijo svoj produkt tujim gostom, morajo v pridobivanje le teh vložiti veliko več truda kot sosednji konkurenti, ki »lovijo ribe v lastnih vodah«. Pridobivanje tujih gostov, ki so z makroekonomskega vidika za državo izjemno pomembni, zahteva velike žrtve. (Luin 2006)

Gospodarsko ministrstvo je imelo razčiščeno glede učinkov projekta in je za novinarje Dela 2005 leta povedal sledeče: »Osebno menim, da ima ta naložba veliko pozitivnih učinkov na razvoj turizma in drugih storitvenih dejavnosti. Ta del Slovenije ima veliko naravnih lepot, projekt bi privabil številne goste iz držav, kjer nas še en poznajo. Pozitivni učinki odtehtajo negativne, a najprej bo treba doseči kompromis z vlagatelji«. (Pelengić 2006)

Predsednik uprave Harrah's Entertainment, Gary Loveman, je glede obdavčevanja menil:

Vlada ceni dejstvo, da nižja davčna stopnja pomeni boljši turizem v državi, večjo zaposlenost, več ljudi, ki bodo gradili projekt in čez čas tudi večji priliv, ker se bo posel povečal bolj, kot bi se ob visoki obdavčitvi. Če je obdavčitev visoka, to pomeni več igralnic in manj spremljajočih zabaviških objektov. Če je obdavčitev nižja, pa to pomeni več hotelov, zabaviških centrov, gostinskih in trgovskih lokalov itd. S tem pa tudi več delavnih mest, čez čas pa več prihodkov in preko davkov večji delež državi. (Pelengić 2006)

Na takratnem Uradu za nadzor nad prirejanjem iger na srečo so zatrjevali, da z vidika transparentnosti poslovanja igralnic, ob morebitnem znižanju davka oziroma koncesijske dajatve, ne bo sprememb. Tudi prisotnost tujega kapitala v gospodarski družbi, ki ima koncesijo z igralnico, ne bo vplivala na transparentnost poslovanja. Stereotipi o igralništvu so po njegovem mnenju preteklost zgolj v negativnem smislu. Korelacije med igralništvom in kriminalom na področju Slovenije po njegovem mnenju ni. (Pelengić 2006)

Ker naša igralniška industrija pridobiva 95 odstotkov gostov na tujih trgih, je celoten splet marketinških storitev naših igralnic bistveno dražji. Za vzdrževanje konkurenčnosti bi potrebovali razvojno usmerjeno fiskalno politiko. Tak pristop je v strategiji tudi predviden, v resnici pa je ravno obratno. Upamo, da bo slovenska politika znala zavarovati razvojne interese domače igralniške ponudbe. Da bi slovensko igralništvo ostalo konkurenčno tujemu, potrebuje možnosti za razvojne naložbe. To bo mogoče samo ob primerni davčni obremenitvi. Obstoječa progresivna koncesijska lestvica ni stimulatívna. Casinos Austria, kot Hitov neposredni konkurent, ima na domačem trgu približno 30 odstotkov nižje obremenitve kot Hit. Sočasno ima tudi veliko finančno in politično podporo za širitev po svetu, zato je Casino Austria pristal med največjimi in po svetu najbolj razširjenimi prireditelji iger na srečo. (Luin 2000)

Hitov odgovor na čedalje močnejšo konkurenco je takrat predvideval oblikovanje takega sklopa igralniško-zabavišne ponudbe, ki bi bila privlačna za čim širši krog gostov in jim bi omogočala tudi večdnevno bivanje. Dolgoročno se ni bilo smiselno opirati samo na krog gostov, ki je oddaljen do dveh ur vožnje kot doslej, kar ustreza trenutni situaciji. Pripravljenost za dnevno prevažanje do nepozabnih doživetij usiha. Novi centri bodo morali biti tako privlačni, da se bo ljudem splačalo priti iz bolj oddaljenih krajev in za več časa. Tako zasnovani centri omogočajo izvedbo različnih storitev in s tem bi turistični multiplikator

razvoja prišel v celoti do izraza. Programsko je slovenska igralniška industrija sposobna izvesti ta kakovostni in količinski preskok v ponudbi, a potrebuje podporo tudi ekonomske in fiskalne politike. (Luin 2000)

6.6.2 Substitucijski učinki

Vsaka nova investicija lahko ogrozi, posredno ali neposredno, obstoječe zmogljivosti okolja. Grožnja bi nastala zaradi tako imenovane delne ali celo popolne kanibalizacije (popolna substitucija) lokalnih konkurenčnih resorjev. V primeru investicije v nov igralniško zabavišni center bi lahko prišlo do zmanjšanja prometa v obstoječih igralnicah in igralnem salonu (Perla, Park in Drive-in), saj bi bili v njegovi neposredni bližini. Težko je napovedati, koliko bi odprtje novega centra ogrozilo obstoječe strukture, saj bi bil upad njihovih prihodkov vezan na tržni potencial v širši regiji in od trženjske politike novega igralniško-zabavišnega centra. Če bi se center usmeril v privabljanje novih segmentov prebivalcev, ki potrebujejo celovito zabavo in preživijo v hotelu več dni, bi bil lahko upad manjši, kot če bi se usmerjali na lokalne enodnevne prebivalce, ki so zdaj velik del obiskovalcev dosedanjih igralniških struktur. (Jaklič 2006)

Dva faktorja lahko odločilno vplivata na velikost substitucijskega učinka :

- 1.) Stopnja razlike v davčni obravnavi med obstoječima igralnicama (Park, Perla) in novim mega zabaviščem; če bi imel nov center ugodnejšo davčno obravnavo kot obstoječe igralnice, bi si lahko privoščil več ob-igralniških dejavnosti (wellness, spa, koncerti, gostinska ponudba, izleti, kongresna dejavnost...) in s tem postal privlačnejši za večino obiskovalcev.
- 2.) Stopnja strateškega nadzora, ki bi ga imel Hit nad delovanjem novega igralniško zabavišnega centra; v primeru, da bi imel Hit večinski ali vsaj enakopraven delež v podjetju, bi lahko preprečil preveliko kanibalizacijo in bi lahko vse tri igralnice delajo za skupni cilj, kot celovita igralniška destinacija, kar bi lahko privedlo do povečanja tujih obiskovalcev. V primeru pa da bi HIT postal manjšinski delež v novem podjetju, bi postal nov zabavišni center neposreden konkurent HIT-ovim igralnicam in salonom v neposredni okolici Nove Gorice. Dolgoročno bi lahko privedlo do stagnacije in celo propada le-teh.

Jakličeva študija je oblikovala tri možne scenarije pri predstavitvi možnih učinkov substitucije:

- **Pesimističen scenarij:** nov igralniško zabavišni center bi prevzel 70% obstoječih gostov HIT-a na lokaciji Nove Gorice. Glede na tržni potencial, po mnenju vodstva HIT-a, je bila ta opcija malo verjetna, bi pa bil scenarij bolj verjeten, če bi HIT izgubil strateški nadzor.
- **Realističen scenarij:** nov igralniško zabavišni center bi prevzel 30% obstoječih gostov HIT-a na lokaciji Nova Gorica, kar pomeni, da bi se prihodki HIT-a zmanjšali za približno 30%. Glede na tržni potencial, po mnenju vodstva HIT-a, bi bila uresničitev tega scenarija kar zelo verjetna.
- **Optimističen scenarij:** nov igralniško zabavišni center bi predstavlja novo dodatno atrakcijo in povečal prepoznavnost Slovenije, tako da privabil tudi tuje goste iz bolj oddaljenih krajev Evrope. Obisk in prihodki HIT-a bi se zmanjšali le za 15%. Takratno vodstvo HIT-a je ocenilo, da je verjetnost tega scenarija srednja, če pa bi HIT ohranil strateški nadzor, bi se lahko situacija še izboljšala.
(Jaklič 2006)

6.6.3 Različne obdavčitvene opcije

Obstaja več različnih možnosti spremembe zakonske ureditve prirejanja posebnih iger na srečo in te različne rešitve imajo tudi različne fiskalne učinke. Študija dr. Jakliča je izbrala nekaj alternativnih modelov obdavčitve, ne z namenom predlagati optimalnega, temveč z namenom ugotovitve, kakšni so v celoti fiskalni učinki spremembe zakonodaje in posledično izgradnje zabavišnega resorja na gospodarstvo države in regije.

Spremembe obdavčitve dejavnosti prirejanja iger na srečo, oziroma vsaj enega področja te dejavnosti (igralnice oziroma igralniško zabavišni centri) je bil eden od temeljnih pogojev za uresničitev predvidene investicije v igralniško zabavišni center na območju Nove Gorice. Vsekakor bi bilo pri spremembi obdavčitve pomembno zasledovati določene cilje:

1. Davčna sprememba bi morala omogočati realizacijo investicije v zabavišni center.
2. Davčna sprememba ne bi smela diskriminirati obstoječe igralniške objekte.
3. Obdavčitev bi morala privabljati predvsem večdnevne in ne samo enodnevne lokalne turiste, od katerih živijo obstoječe igralnice.

4. Obdavčitev ne bi smela konkurenčno ogroziti obstoječe igralniške objekte.
5. Obdavčitev bi morala omogočati gospodarski razvoj Goriške regije in države kot celote.
6. Ob upoštevanju zgoraj naštetih ciljev bi morala obdavčitev maksimizirati prihodke države in občine v dolgoročnem smislu. (Jaklič 2006)

Pri doseganju zelene stopnje učinkovite obdavčitve igralniško zabavišnega centra lahko kombiniramo več možnosti hkrati:

a) **Davek od iger na srečo**

1. *Sprememba davčne stopnje v celoti.* Trenutna stopnja davka od iger na srečo za koncesije tipa A in B je enotna in znaša 18%.
2. *Degresivno obdavčevanje* glede na velikost bruto igralniške realizacije. (Bruto igralniški dohodki so do določene velikosti, npr. 4 mio EUR na mesec, obdavčeni po osnovni stopnji 18%, preostanek po nižji stopnji, npr. 10%).
3. *Sprememba osnove za obračun davka.* Davek od iger na srečo se ne izračuna od bruto igralniške realizacije, ampak od neto igralniških prihodkov. (Bruto igralniški prihodki so sestavljeni iz neto igralniških prihodkov in davka od iger na srečo).

b.) **Koncesijska dajatve**

1. *Uvedba enotne stopnje.* Ukine se progresivna obdavčitev in uvede enotna stopnja koncesijske dajatve.
2. *Degresivno obdavčevanje.* Obstajajo tri alternative: prva predpostavlja določitev maksimalne višine koncesijske dajatve, ki jo plača igralnica z nekim omejenim zneskom. Druga alternativa je določitev nižje stopnje koncesijske dajatve (npr. 5%) za vso bruto realizacijo, ki presega določen znesek (npr. 4 mio EUR). Tretja alternativa je določitev različnih znižanih stopenj koncesijske dajatve (npr. 0%, 5%, 10%, 15%), do katerih je upravičena igralnica za vso realizacijo, ki presega določen prag (npr. 4 milijona eurov). Čiste igralnice, namenjene domačim gostom, ki uspejo preseči prag (npr. 4 milijona eurov), so upravičene do najmanjšega znižanja, medtem ko so igralniško zabavišni kompleksi, ki temeljijo na tujih gostih in ponujajo vrsto dodatnih storitev, upravičeni do največjega znižanja. Kriteriji so različni – število sob v kompleksu, razmerje med igralnimi mizami in številom sob, obstoj kongresnega centra, razmerje med igralniškimi in neigralniškimi prihodki itd.
3. *Sprememba osnove za izračun dajatve.* Kot pri davku od iger na srečo postane osnova neto igralniška realizacija.

c.) Neodbitni vstopni DDV

1. *Ohranitev obstoječega stanja.* Igralniška dejavnost ni obdavčljiva po sistemu DDV, zato si igralniška družba ne more poračunati DDV-ja. (Igralnica plača za žetone, ki jih nabavi za svojo dejavnost, vstopni DDV, ne more pa si zaračunati izstopnega DDV-ja)
2. *Zmanjšanje davka od iger na srečo za »nevračljivi« vstopni DDV.* Gre za posebno olajšavo igralniškega davka, ki je razvojno naravnana, saj ne sankcionira investicij v igralniško dejavnost v primerjavi z ostalimi dejavnostmi.

Obstajata (najmanj) dva načina spremembe obdavčitve dejavnosti prirejanja iger na srečo. Prvi način je sprememba obdavčitve igralnic (koncesija tipa A) in po potrebi igralnih salonov (koncesija tipa B). Drugi način je uvedba novega tipa koncesije (tip C), ki zajema igralniško zabaviščne resorje z velikim deležem dodatne turistične ponudbe. Obstoječe igralnice pridobijo koncesijo tipa C, če zadostijo vnaprej določenim kriterijem, ki dokazujejo njihovo močno in široko turistično ponudbo. Kriteriji so seveda različni in lahko zajemajo bodisi število sob, razmerje med igralniškimi in neigralniškimi prihodki, prisotnost kongresnega centra, delež tujih obiskovalcev, celovita turistična ponudba, in podobno. Igralniško zabaviščni center tipa C bi bil manj obdavčen kot koncesionarji tipa A in B zaradi velikega deleža manj donosne neigralniške ponudbe in tudi zaradi pomembnih ekonomskih učinkov na razvoj širšega območja. (Jaklič 2006)

Jaklič je ugotovil, da zelo grobi izračuni raziskave kažejo, da bi, ob predpostavki enotne stopnje obdavčitve 10 % za vse igralnice ob 100% realizaciji plana, zaradi odprtja novega centra nastalo toliko pozitivnih učinkov v širšem gospodarstvu, da bi odtehtalo izgubo prihodka države iz naslova igralniških dajatev, saj niti enotna stopnja davka 10% ali 16% ne prinašata neto pozitivnega fiskalnega učinka. Neposreden fiskalni učinek je za proračun neto pozitiven namreč šele pri 20% skupni stopnji obdavčitve, a bi kljub temu bi bil volk sit in koza cela le, če bi se šlo v izgradnjo velikega igralniško zabaviščnega centra.

Ena izmed možnosti je tudi, da enotna stopnja obdavčitve (10% ali 16% ali 20%) velja samo za nov igralniško zabaviščni center, kar je privlačna rešitev za investitorje. Ta model obdavčevanja bi bil mogoče upravičen zaradi večjih stroškov, ki jih ima tak izvozno usmerjen

center s privabljanjem tujih gostov (marketing) ter velikimi neposrednimi in posrednimi ekonomskimi učinki takšnega centra na ožje in širše okolje.

V Jakličevi študiji je omenjen še model pogojenosti višine obdavčitve z velikostjo hotelskih kapacitet. Gre za model, ki z davčno politiko spodbuja tudi neigralniški, turistični vidik naložbe v nov igralniško zabavišni center, saj ne veže višino obdavčitve le na višine bruto realizacije v centru, ampak tudi glede na velikost vlaganj v turizem. Model je mogoče aplicirati tako v okviru obstoječega tipa koncesije A in B kot v morebitnem novem tipu koncesije C. Pri tem modelu je velikost znižanja davka odvisna od razmerja med številom hotelskih sob in številom igralnih mest v lasti določene pravne osebe na določenem zaokroženem turističnem območju. Možni so seveda tudi drugi kriteriji, kot npr. število nočitev, površina za različne dejavnosti, itd. Pri tem bi bil bolj obdavčen tisti, ki bi imel manj uravnovešeno razmerje in manj obdavčen tisti, ki bi imel adekvatno število sob v primerjavi z igralnimi mesti, ki jih ponuja njegov zabavišni center. Po investicijskem načrtu bi imel nov igralniško zabavišni center, ki ga načrtujeta HIT d.d. in Harrah's Entertainment, 850 sob, 1500 igralnih avtomatov in 70 igralnih miz. Če predpostavimo, da ima ena igralna miza 8 igralnih mest, znaša skupno število razpoložljivih igralnih mest novega centra 2060, torej bi bilo le 41% igralcev prenočitveno zadovoljenih, kar pomeni, da bi bilo še zmeraj bolj poskrbljeno za lokalne enodnevne obiskovalce in ne toliko v bolj oddaljene večdnevne goste, kar bi lahko močno ogrozilo obstoj dosedanjih igralniških objektov. Če bi se vložilo v dodatne hotelske kapacitete (in širšo turistično ponudbo) bi se po tem modelu obdavčevanja stopnja obdavčitve ustrezno znižala in nevarnost kanibalizacije manjše obstoječe konkurence zmanjšala. Veliko število hotelskih kapacitet namreč zagotavlja, da bo precejšen delež gostov centra sestavljali večdnevni turisti (ki v centru prenočijo) in ne enodnevni obiskovalci. Večdnevni turisti prinašajo dosti večje eksternalije od enodnevnih obiskovalcev, obenem se pa zaščiti prevelik poseg centra v tržni bazen obstoječih igralnic, ki pokrivajo v glavnem segment enodnevnih obiskovalcev. Morebitna slabost modela je v tem, da postavlja obstoječi igralnici v Novi Gorici v slabši davčni položaj zaradi manjšega števila hotelskih sob. HIT bi bil tako bolj obdavčen, je pa tudi res, da ima možnost povečati hotelske kapacitete.

Ob sedanji davčni zakonodaji bi investicija v nov igralniško zabavišni center investitorjem sicer prinašala pozitiven, a nizek donos, ki glede na razmere v panogi ni privlačen za investitorje, ki bi se odločali samo na podlagi ekonomskih argumentov. Za investitorja, ki bi pri odločanju upošteval še druge argumente (blagostanje in prepoznavnost države), bi bila investicija sprejemljiva. Z vidika investitorja je pomembno, koliko znaša celotna stopnja

dajatev in kaj to pomeni za donosnost investicije. V obstoječi zakonodaji investicija ni privlačna, a je pri morebitnem znižanju pomembno, da ne gre na roko le morebitnemu novemu investitorju v igralniško zabavišni center ter ustvarjala diskriminacijo med ponudniki na trgu. (Jaklič 2006)

Zaključimo lahko, da vlada v Sloveniji pri zakonodajnem urejanju posebnih iger na srečo precejšnja konzervativna roka, ki močno omejuje prosperiteto obstoječih in potencialnih igralniških družb z visoko davčno in koncesijsko obremenitvijo.

6.6.4 Socialno-psihološki vidik mega zabavišča

Mnenje širše javnosti in tudi strokovnjakov glede vplivov igralništva na družbeno okolje varira od skrajno pozitivne podpore do strahu pred morebitnimi posledicami.

Rezultati kvantitativne raziskave, ki je bila izvedena junija 2005 med 250 prebivalci Nove Gorice glede mnenja o razvoju igralništva so pokazali, da prebivalci odobravajo razvoj igralništva, ker ima ta ključen vpliv na razvoj občine in ga ne bi ukinili. Niso pa za nadaljnjo širitev v samem mestu, ampak odobravajo ločen igralniški center zunaj samega mesta.

(Prašnikar in drugi 2005)

Primorski regijski odbor je gradnji mega zabavišča nasprotoval zaradi, po njihovem mnenju, negativnih eksternalij, kot so prostitucija, višja stopnja kriminala ter drog. Trdili so, da bo ta dejavnost povzročila v goriškem okolju veliko škode tako kulturi kot družbi kot celoti. Nevarnost se jim (še danes) zdi tako daljnosežna, da je v vseh pogledih ni mogoče predvideti.

(Hit-intranet 2005)

»Igralništvo je dokaj tvegana gospodarska dejavnost, ki mestu na dolgi rok prinaša v ekonomskem pogledu več škode kot koristi, siromaši lokalno prebivalstvo, povzroča patološke odvisnike od iger na srečo, povečuje vse vrste kriminala, pa tudi socialne stroške, ki jih ima zaradi tega država«, je misel razpravljavcev na okrogli mizi z naslovom "Prihodnost na kocki – igralništvo na Goriškem", ki jo je strnila splošna zdravnica Nada Gortnar. Okroglo mizo je 26. januarja 2006 v Novi Gorici pripravilo Goriško društvo za kakovost bivanja. (Hit-intranet 2006)

V časopisu Primorske novice je bil objavljen zanimiv članek z naslovom »Je prihodnost Goriške na kocki?«, kjer novinar Fabrizio Narcis navaja, po mojem mnenju, dokaj smiselne izjave: človek bi pričakoval, da bo vsem naštetim nezaželenim eksternalijam sledila cela vrsta alternativnih predlogov, ki bi nakazovali možne rešitve za izpad delovnih mest, ki bi sledilo propadu številnih goriških podjetij, če bi ubrali tako miselnost, kot jo ima Goriško društvo za kakovost bivanja. A do tega ni prišlo. Po mnenju avtorja članka je odvisnost od alkohola in drog mnogo hujši problem kot je odvisnost od iger na srečo. Naj bi torej zaprli tudi vse gostinske obrate, kjer točijo alkoholne pijače? Je to ta pravi način reševanja družbenih problemov? Pa tudi na cestah umre letno okoli 250 ljudi, če ne štejemo poškodovanih. Bi nemara prepovedali vožnjo, da bi se temu izognili? Mnoge negativnosti (kriminal, zasvojenost...) izvirajo tudi iz brezposelnosti. Goriška s širšo okolico ima čudovito okolje, ki ponuja možnost za razvoj turizma tudi v povezavi z ekološkim kmetijstvom. Mestna občina Nova Gorica ima izdelane programske zasnove za ureditveni načrt športno-rekreacijske cone Vogršček že od aprila 2000 in strategijo razvoja turizma iz leta 2001, manjkajo le investitorji. Evropskega strukturnega sklada ne znamo izkoristiti: ko se ponudi pa ameriški kapital, se upremo in iščemo dlako v jajcu. (Pelengić 2006)

Mednarodno priznani in cenjeni novogoriški psihoterapevt Vilijem Ščuka, ki je do upokojitve, med drugim, delal v novogoriški ambulanti za zdravljenje odvisnosti, je komentiral bojazen pred povečano ponudbo iger na srečo na sledeč način:

Ponudba ne vpliva, če človek ni za to disponiran. Posameznik, ki ga igranje potegne, mora nositi v sebi dispozicijo iz otroštva ali genetsko predispozicijo za te stvari. Vedno je in bo veliko zavajanja ljudi. In vedno so se in se bodo nekateri pustili naplahtati. Če so socialne razmere slabše, se ljudje lažje odločajo za te stvari. Igre, kockanje, droge in drugi užitki so bili vedno na razpolago, od posameznika pa je odvisno, ali sam zmore napraviti mejo in si dopovedati, do kod užitek zmore obvladovati in kdaj ne več. Ko prestopi prag, zdrsne na nivo nagonov. Igralnica v kraju ne more vplivati na zasvojenost ljudi z igrami. Odnos do iger na srečo ni odvisen od nje, ampak od vzgoje in izobraževanja. Če bodo šolniki znali otrokom pokazati, kaj je prav in kaj ne, igralnica ne bo izziv. (Hit – intranet 2005)

6.6.5 Ameriška zakonodaja glede iger na srečo

Urejanje zakonodaje v ZDA na področju igralništva je prepuščeno vsaki državi posebej. Ko se pojavi luknja v državnem proračunu, je tudi ameriškim zakonodajalcem najlažje dvigniti davek na igralništvo, saj je še zmeraj prisoten mit o super dobičkonosnih igralnicah. Večina predpostavlja, da so igralnic magične črpalke denarja in v stanju plačati kakršenkoli davek za dvig bilance proračuna. Desetine milijard dolarjev je investiranih v igralniško industrijo, ki zaposluje več kot 350 000 ljudi in plača več kot 5 milijard dolarjev davkov. Investicije in davčne stopnje so v obratnem sorazmerju, kar pomeni, da z naraščanjem davčnih stopenj število investicij pada. Od leta 1989 je bilo investiranih več kot 53 milijard, od tega jih je bilo investiranih kar 26.7 milijard v Nevadi, ker ima najnižjo davčno stopnjo (8.4%). Druga najmanj davčno obremenjena država, New Jersey (9.8 %), je investirala 8.7 milijarde. Ti dve državi sta skupaj zabeležili kar 67 % vseh investicij v ZDA od leta 1989 do leta 2004. Mississippi je tretja najmanj davčno obremenjena država (12 %), sledi ji Colorado s 13.7 %, South Dakota s 15.3 %, Iowa s 21.2 %, Louisiana s 21.4 %, Michigan 23.5 %, Missouri 27.4 %, Indiana 32.1 % in Illinois s kar 46.7 %.

(Christiansen 2004)

Investirani kapital poveča število delavnih mest. Tako kot investicije so tudi delavna mesta v obratnem sorazmerju s spremembo davčne stopnje. Igralniška industrija v Nevadi, New Jersey-ju in Missisippiju omogoča zavidljivo število delovnih mest – kar 266 000, kar je celih 76.2 odstotka vseh zaposlenih v igralniški industriji v ZDA. To dejstvo sploh ne preseneča, saj imajo tri države nizko davčno stopnjo. New York z najvišjo davčno stopnjo (61 %) ni bil prav nič uspešen pri investicijah, saj mu kljub naporom ni uspelo privabiti nobenega investitorja v obnovo samo dveh igralnic z avtomati. Glede na število zaposlenih (1813 ljudi) so bili aprila 2005 prisiljeni davčno stopnjo znižati.

(Pelengić 2006)

Vlada določi višino efektivne davčne stopnje in ker je igralništvo pravcata industrija, vladina odločitev drastično vpliva na vrsto aktivnosti, ki se bodo tudi na področju igralništva razvijale. Višja davčna stopnja pomeni več igralništva in manj ostalih zabaviščnih aktivnosti, ki so manj dobičkonosne. Davčna stopnja v višini 20-ih odstotkov usmeri dejavnost stran od ustvarjanja prihodkov in ekonomskega razvoja. Stopnje, višje od 35 odstotkov, zelo skrčijo igralniško dejavnost in jo na večini trgov celo onemogočijo. Davčna stopnja pod 20 odstotki pa maksimira število delavnih mest, spodbudi investicije, obenem pa še omogoči trajne

državne prihodke. Zakonodajalec, ki spodbuja nizko davčno stopnjo, spodbuja na prvem mestu dolgoročen ekonomski razvoj in dolgoročne državne prihodke, hkrati pa spodbuja rast tudi tako imenovanih neigralniških dejavnosti, kot so hoteli, restavracije, zdravilišča, športno-rekreativni centri, maloprodajne trgovine itd.

(Christiansen 2004)

7 ZAKLJUČEK

Podobno kot drugod po svetu je tudi v Sloveniji igralništvo v zadnjih desetletjih naletelo na fertilna tla in doživelo velik preobrat, saj gre za dejavnost, ki državam prinaša velike koristi, vsekakor mora biti stvar smiselno načrtovana in nadzorovana, da se tako prepreči negativne eksternalije, kot je razmah kriminala, socialni problemi, grobi posegi v urbano ter naravno okolje in podobno. Igralništvo predstavlja tudi novo obliko zabave, kar pripomore k obogatitvi turistične ponudbe in k bistvenemu polnjenju državnega blagajne in to v glavnem iz tujih žepov – Slovenija je ena redkih držav, kjer velik del prihodkov od igralništva ustvarjajo tujci (predvsem Italijani).

Zgodovina je na področju igralništva polna cikličnih ponavljanj prepovedi – tolerance – dekriminalizacije - legalizacije. Leto 1638 predstavlja pomemben preobrat, predvsem za zgodovino hazarda v Benetkah, saj je od takrat naprej na tem področju sledil popoln politični preobrat takratne vlade – ustanovljena je bila prva javna hiša za igre na srečo, ki jo je neposredno upravljala sama oblast. Država je s tem priznala, da je nemočna, neučinkovita pred bujno rastočim fenomenom hazarda. Cela vrsta prepovedi, zapovedi, groženj in kazni ni prinesla zelenega rezultata – igre na srečo so postale del miselnega sistema ljudi in bilo bi brezplodno poskušati izkoreniniti ta naraven pojav z novimi in novimi nesmiselnimi prohibicijami. Enaka usoda je doletela prostitucijo: prvi uradni poizkus omejevanja dejavnosti prodajalk ljubezni se je pojavil leta 1266, ko so oblasti prepovedale priležništvo, priležnicam pa se daje možnost najema hiše. Posledice so bile vse prej kot zaželene, saj so morale Benetke uvoziti veliko število kurtizan iz tujine, da so zmanjšale nasilje, ki se je dnevno izvajalo nad »poštenimi« ženskami - tudi z neprovokativnimi oblačili in v najbolj svetih krajih niso bile varne. Oblasti so iskale rešitev v teh uvoženih dekletih, ki so jih dale v oskrbo zaupanja vredni matroni, ki je skrbela za red v hiši in za mesečna izplačila, ki so bila odvisna od uspešnosti dekleta.

Benetkam je uspelo dvigniti kakovost in pestrost mestnega življenja, turistično privlačnost ter ekonomsko rast z javnimi hišami in casini že mnogo prej ko je to uspelo katerikoli drugi evropski državi, vendar pa je bila socialno – zdravstvena oskrba izvajalk in izvajalcev zelo pomanjkljiva. Če se spomnimo na beneške kurtizane, lahko rečemo, da je bila prisotna oblika legaliziranja njihove dejavnosti s strani beneške oblasti in družbe prisotna, je pa tudi res, da ni takratna oblast poskrbela za socialno in zdravstveno varnost teh cenjenih žena, ki so bile

»aktualne« le v cvetu mladosti, kasneje je bila usoda prizanesljiva le do tistih bolj iznajdljivih in sposobnih.

Benetke so se za nekaj časa otresle predsodkov in tolerirale, če ne do določene mere in s stalnim nadzorom spodbujale organizirane igre na srečo in tako imenovane javne hiše in posledice so bile očitne: velika gospodarska in turistična rast. Ko so se predsodki ponovno s pomočjo religioznih strahov okrepili, je slavno mesto začelo izgubljati moč in čar.

Američani se uspešno borijo s strahovi in fiksnimi idejami v zvezi z igralnštvom, saj se zavedajo, da se jim tako početje zelo splača in dosedanja praksa, tako ameriška kot slovenska, kaže, da je v zvezi z igralnštvom mnogo več pozitivnih eksternalij kot negativnih. V Evropi je kar 60 odstotkov več igralnic kot v ZDA (igralnštvo je prisotno v 22 evropskih državah, v katerih posluje nad 730 igralnic), ki pa so manjše in imajo tudi manj obiska – je to edini razlog, da znaša letni prihodek evropskih igralnic le petino ameriških? V večini evropskih držav igralniška industrija ni bistveno napredovala in je zelo podobna kot pred 25 leti (veliko kazinojev bi bili bolj atraktivnih kot muzej). Investicije so zelo omejene, večinoma so igralnice v državnih rokah in so bistveno bolj obdavčene kot ameriške. Če bodo davčne stopnje tako visoke, bodo neprivlačne za morebitne tuje vlagatelje, ki si obetajo rentabilnost investiranega kapitala. S tako politiko se ne spodbuja razvoja atraktivnih in dobičkonosnih mega igralniško-zabavišnih kompleksov, ki pripomorejo k zmanjšanju brezposelnosti področja, omogočajo razvoj igralniškega turizma (in seveda hkrati tudi spodbujajo razcvet zdravilišč, golf igrišč, nakupovalnih centrov, kongresnih centrov, gostinskih obratov, hotelov, barov in drugih spremljajočih dejavnosti) ter polnijo tako lokalne kot državne blagajne.

Vlada Republike Slovenije je leta 1997 sprejela strategijo razvoja turizma v Sloveniji, v kateri je opredeljeno, da Slovenija zaradi pozitivnih ekonomskih učinkov spodbuja razvoj izvozno usmerjene igralniške ponudbe in je zadržana do igralnštva za domači trg, saj naj bi ta ponudba v domačem okolju povzročala značilne ekonomsko-socialne eksternalije. Izvozno turistično igralnštvo naj bi spodbujali tudi s pomočjo razvojno usmerjene fiskalne in koncesijske politike, a se vse skupaj dogaja z zamikom v nekakem predporodnem krču, ki nadaljnje dogajanje kvečjemu ovira. Česa se boji naša vlada in javnost – da bo Slovenija postala bogatejša, zanimivejša turistična destinacija, živahnejša, drznejša?

Do naslednjega korenitega miselnega premika na slovenskih tleh je bilo potrebno čakati vse do konca dvajsetega stoletja, ko je začela oblast razmišljati v smeri dekriminalizacije

prostitucije in uvrščanja poklica krupjeja na uraden register poklicev. Slednji cilj je bil implementiran leta 2006. Kdo ve, mogoče pa bo zavest o pomembnosti sprostitev telesa in duše za uspeh posameznika (ki tvori delček države in sveta kot celote) ter razvoj nove oblike turizma, dosegla enkrat tako raven, da bodo tudi igralnice (in bordeli) spoštovani in pod budnim očesom države kot vse ostale institucije (zdravstvo, šolstvo, prehrabena industrija, kozmetična industrija, tekstilna industrija, obutvena industrija...), ki skrbijo, da je človek pripravljen uspešno prebroditi izzive, ki nam jih prinaša bivanje na Zemlji.

8 SKLEP

Igre na srečo, kot eden izmed pomembnejših turističnih stebrov turistične dejavnosti v Sloveniji, v zadnjih parih letih pridobivajo na obsegu, ne pa tudi na kvaliteti ponudbe. Kot gobe po dežju rastejo koncesijsko odobreni igralni saloni, ki so trn v peti obstoječim večjim igralnicam, saj jim odžirajo obstoječe stalne goste. Država ne popusti glede davčne obremenitve, ki je v primerjavi z ostalimi igralniškimi centri po svetu v samem vrhu – posledice so postale očitne ob pojavu tako imenovane globalne svetovne recesije, ki ogroža sam obstoj igralniškega turizmu v naši državi.

V cvetočem obdobju igralništva v Sloveniji, kjer je imel primat goriški Hit d.o.o., v osemdesetih in devedesetih letih prejšnjega stoletja vladajoči kader ni videl potrebe po bistvenemu večanju turistične ponudbe. Zgolj igralniška ponudba dandanes, ob vedno bolj zahtevnih gostih, ki dobro premislijo, kam bodo vložili razpoložljiva denarna sredstva ter agresivni, na novo nastali konkurenci pomeni na dolgi rok ekonomski samomor za obstoječe ponudnike igralniških storitev. Začarani krog se pojavi, ko ni dovolj denarja s stran ponudnikov igralniških storitev za oplemenitev obstoječe turistične ponudbe, ki jo zahteva trg, zakonodajalci pa davčno zaenkrat ne popustijo niti za odstotek.

Mnogi strokovnjaki s področja igralništva izpostavljajo izrazito konzervativno držo slovenske vlade v primerjavi s sosednjo Hrvaško, Madžarsko in Italijo, ki razmišljajo o bolj liberalni igralniški zakonodaji. Hrvaška je že pred leti sprejela bolj liberalno zakonodajo glede iger na srečo, Madžarska že intenzivno razmišlja o Eurovegasu, Italija, zibelka igralništva, pa po nekaterih podatkih že novači ruski kapital za implementacijo nekaterih ambicioznejših projektov. Poleg tega je Italija že pred kratkim liberalizirala zakonodajo glede prirejanja iger

na srečo v gostinskih lokalih – po številnih italijanskih barih so se razpasli igralni avtomati. Slovenija nastopala le kot pasivna opazovalka dogajanja, saj je še zmeraj močnejša kratkoročno naravnana proračunska logika, za dolgoročno razvojno naravnano načrtovanje, ki ohranja, če ne povečuje, stabilnost podjetij in samih delavnih mest, pa še ni dovolj poguma in vizionarjev.

Rešitev iz nastale mučne situacije, ko igralniške institucije ne vedo več, s čim bodo v tekočem mesecu izplačale delavcem plače, vedno obstaja in mogoče bi bilo lažje priti do nje, če bi oba vpletena akterja, zakonodajalec in ponudnik igralniških storitev, malo popustila in oba stopila korak nazaj: ena rešitev je mogoče ta, da bi zakonodajno telo višino davčne obremenitve vezalo na ponudnikovo povečanje ali zvišanje kakovosti in pestrosti same turistične ponudbe, po drugi strani pa lahko igralniški ponudnik skuša sam, znotraj lastnih kapacitet, prerazporediti dobiček ter zmanjšati porabo tako, da se omeji na najučinkovitejšo in dibičkonosnejšo rešitev. Vsekakor smatram, da je prva rešitev enostavnejša in hitreje izvedljiva, hkrati pa spodbuja hitrejši turistični lokalni razvoj na več segmentih turistične ponudbe, ne le igralniške, saj omogoča implementacijo tudi wellness, kongresnih, nakupovalnih in ostalih turističnih storitev, ki so pisane na kožo modernemu potrošniku.

9 LITERATURA

- Aleksič, Jure. 1992. Ne smemo postati evropski kupleraj. *Mladina* (8): 19-20.
- Anthony, Synnot. 1993. *The body social, symbolism, self and society*. London: Routledge.
- Arcangeli, Alessandro. 2003. *Passatempi rinascimentali. Storia culturale del divertimento in europa (secoli XV – XVII)*. Roma: Arcadia.
- Barbieri, Giuseppe. 1998. *La Venezia e l' Europa. Testimoni di una civiltà sociale*. Venezia: Citadella.
- Bertelli, Stefania. 1992. *Il carnevale di Venezia nel settecento*. Roma: Arcadia.
- Berlinguer, Luigi. 1989. *Crimine, giustizia e società veneta in età moderna*. Milano: Mondadori.
- Bizjak, Maja. 2004. *Družbeno ekonomski vidiki igralnštva v Novi Gorici*. Portorož: Visoka šola za turizem.
- Breclj, Tanja. 2004. *Odnos okolja do igralnštva v Novi Gorici*. Portorož: Visoka šola za turizem.
- Calergi, Vendramin. 1990. *Il gioco dell' amore. Le cortigiane di Venezia dal trecento al settecento*. Venezia: La vista.
- Casini, Matteo. 2002. *Fra città e stato regionale: riflessioni politiche sulla Repubblica di Venezia in età moderna. Studi veneziani*. Livorno: Venetica.
- Cawthorne, Nigel. 1997. *Spolno življenje papežev*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Cozzi, Gaetano, Michael Knapton in Giovanni Scarabello. 1992. *La Repubblica di Venezia nell' età moderna*. Secondo volume. Torino: Venetica.
- Dunstan, Roger. 1997. *Gambling in California, gambling in the United States*. California: Research Bureau.
- Christiansen, Eugene. 2004. *The impacts of gaming taxation in the United States*. New York: Gulfport.
- Fiorin, Alberto. 1989. *Fanti e denari. Sei secoli di giochi d' azzardo*. Venezia: Arsenale Editrice.
- Grahek. Andraž. 2005. Viva Nova Gorica! Ena največjih igralnic v Evropi. *Finance* (212). Dostopno prek: <http://www.finance.si/126533> (18. julij 2005).

- Golubovič, Helena. 2009. Slovensko igralništvo je v krizi. *Finance* (137). Dostopno prek <http://hitportal.hit.si/Lists/PressClipping/DispForm.aspx?ID=10801> (23.september 2009).
- Harrah's entertainment. 2004. *Annual repport*. Form-10 K.
- Hit. 1994. *10 obletnica hotela Park*. Interna revija, posebna izdaja.
- --- 2005. *Letno poročilo*. Nova Gorica: interno gradivo.
- --- 2006. *Letno poročilo*. Nova Gorica: interno gradivo.
- --- 2008a. *Letno poročilo*. Nova Gorica: interno gradivo.
- --- 2008b. Info brošura za IZC Park. Nova Gorica: interno gradivo.
- --- 2008c. Info brošura za IZC Perlo. Nova Gorica: interno gradivo.
- --- 2008č. Produktni katalog. Nova Gorica: interno gradivo.
- --- 2008d. Info brošura za Korono. Nova Gorica: interno gradivo.
- --- 2008e. Info brošura za Auroro. Nova Gorica: interno gradivo.
- Jaklič, Marko. 2009. Država naj se iz igralnic lastniško umakne. *Finance* (215). Dostopno prek: <http://hitportal.hit.si/Lists/PressClipping/DispForm.aspx?ID=10800> (23.september 2009).
- Južnič, Stane. 1987. *Antropologija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- --- 1998. *Človekovo telo med naravo in kulturo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Klarič, Rudi. 2002a. Spolnost in ustvarjalnost. *Sprememba* (14). Brezovica: Cultura Europaea d.o.o..
- --- 2002b. Spolnost in čustva. *Sprememba* (15). Brezovica: Cultura Europaea.
- Knapton, Michael. 1998. *Nobiltà e popolo e un trentenio di storiografia veneta*. *Nuova rivista storica*, LXXXII, Milano: Arsenale Editrice.
- Lesnik, Jože. 2000. *Zgodovina in teorija iger*. Interno gradivo.
- Luin, Dušan. 1999. *Politika razvoja igralništva v funkciji pospeševanja turističnega razvoja*. Portorož: Visoke šole za turizem
- --- 2000. Slovensko igralništvo bo imelo v EU močno konkurenco. *Evrobilten* (15): 1-2.
- --- 2002. *Družbeno ekonomski vidiki igralništva in igralniški turizem*. Portorož: Visoke šole za turizem. Skripta za študente.
- Majnardi, Tilen. 2005. *Družbi Harrah's in Hit združujeta moči, da ustvarita igralniško-zabaviščno destinacijo v Novi Gorici*. Korporativno komuniciranje Hit d.d., sporočilo medijem v intranetu.

- --- 2009. Četrto stoletje uspešnega razvoja, prihodnost odvisna od nove zakonodaje. *Finance*(220).Dostopnoprak:<http://hitportal.hit.si/Lists/PressClipping/DispForm.aspx?ID=11974> (23.september 2009).
- Mihelič, Darja. 1993. *Hazard*. Koper: zgodovinsko društvo za Južno primorsko.
- Nanda, Serena. 1991. *Cultural antropolo*. California: Belmont.
- Natoli, Salvatore. 1987. *L' esperienza del dolore – le forme del patire nella cultura occidentale*. Milano: Feltrinelli.
- Navin C. Jochin in Sullivan S. Timothy. 2003. *Does the Rising Tide of Riverboat Casinos Lift all Boats or Leave some Communities in Its Wake?* Baltimore: Ewardsville.
- Pelengić, Dragan. 2006. *Širše zunanje okolje megazabavišča*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta. Specialistično delo.
- Finance. 2005. Hit se je dogovoril z Američani. *Finance* 215. Dostopno prek: http://www.finance.si/136284/Hit_se_je_dogovoril_z_Ameri%8ani(12.marec 2005).
- Shilling, Cris. 1993. *The body and social theory*. London: Routledge.
- Slovenska tiskovna agencija. 2005. Hit in Harrah's Entertainment se še dogovarjata. *Finance*(212).Dostopnoprak:http://www.finance.si/136114/Hit_in_Harrah_s_Entertainment_se_%B9e_dogovarjata (13. marec 2005).
- Sovdat, Petra. 2005. 'Hitov' zakon o igralništvu na vladi do konca leta. *Finance* 219. Dostopnoprak:http://www.finance.si/137025/Hitov_zakon_o_igralni%89tvu_na_vladi_do_konca_leta (13.marec 2005).
- Šlenc, Sergej. 1997. *Veliki italijansko slovenski slovar*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Šori, Iztok. 2005. *Prostitucija v Sloveniji. Akterji, podoba, problemi in odnosi*. *Etnolog* (15): 6-7. Ljubljana: DZS
- Vendramin, Calerghi. 1990. *Il gioco dell' amore. Le cortigiane di Venezia dal trecento al settecento*. Venezia: Artemide.
- *Zakon o igrah na srečo*. (ZIS-UPB1)27-1254/1995 Ur. l. RS 134/2003. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO3904.html (1.oktober 2009).
- Walker, Jonathan. 1999. *Gambling and venetian noblemen from 1500-1700 in past and present*. London: Admiral.